

Emin ATASOY

Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

eatasoy@uludag.edu.tr

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-6073-6461

Erol KAPLUHAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Coğrafya Bölümü

ekapluhan@hotmail.com

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-2500-1259

Yerbol PANGALİYEV

erbolpm@mail.ru

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-2392-4180

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları
*Touristic Potential And Major Touristic Attractions Of Buryatia Republic***Öz**

Rusya Federasyonu'nun Güney Sibirya Bölgesi'nde yer alan Buryat Cumhuriyeti, Saha Cumhuriyeti ve Komi Cumhuriyeti'nden sonra Rusya'nın en büyük yüzölçümüne sahip üçüncü özerk cumhuriyettir. Siyasi yapılanma olarak Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi, ekonomik yapılanma olarak ise Uzakdoğu İktisadi Bölge sınırları içinde yer alan Buryatya, Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde ve Moğolistan'ın kuzeyinde yer almaktadır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metodları gözlemlenmiş, kaynak tarama yöntemi aracılığıyla ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için haritalar, şekiller ve tablolar oluşturulmuştur. Konunun net anlaşılması amacıyla Buryat Cumhuriyeti'nin lokasyon, Buryat Cumhuriyeti Kültürel Turizm Merkezleri, Buryat Cumhuriyeti'nin Doğal turizm alanları, Buryat Cumhuriyeti milli parkları ve doğa koruma alanları haritalarının yanı sıra ifadeleri güçlendirmek için konular arasındaki bağlantılar tablo ile vurgulanmıştır. Tüm bu coğrafi olumsuzluklara rağmen, Buryatya zengin doğal kaynaklarıyla, geniş Tayga ormanlarıyla, yüzlerce göl ve akarsu havzasıyla, yüzlerce sağlık, kültür ve inanç merkeziyle, çok sayıda kaplıca, müze ve doğa koruma alanıyla, Rusya'nın en zengin turizm kaynaklarına sahip cumhuriyetlerinden biridir. Turizm çeşitliliği ve turizm kaynakları bakımından, Buryatya'nın en ilginç ve en sıra dışı Rusya cumhuriyeti olması, ayrıca çok sayıda benzersiz doğal ve tarihsel-kültürel turizm merkezine sahip olması bu çalışmanın kaleme alınmasının başlıca nedenlerinden biridir. Ülkemizde Buryatya'nın turizm coğrafyası ile ilgili yok denecek kadar az sayıda bilimsel araştırma olduğundan dolayı, bu makalenin öncelikli amacı, Buryatya'nın turizm kaynaklarını ve turizm potansiyelini Türk okuyucularına tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Buryat Cumhuriyeti, Sibirya, Turizm Coğrafyası, Rusya Federasyonu.

Abstract

Buryat Republic is in Southern Siberia region of Russian Federation, and it has the third largest area after Saha and Komi Republics of Russia. Buryatia, located in the southern region of Eastern Siberia and the north of Mongolia, diplomatically, is a part of the Far Eastern Federal District and, economically, is a part of Far East Economic Zone. In the research, the main methods of research of geography were observed, and the database was created by providing relevant resources and publications through the source scanning method. Maps, shapes, and tables have been created to evaluate the data obtained. In order to be clear, the local, Buryat Republic cultural Tourism Centers, Buryat Republic's natural tourist areas, Buryat Republic national parks and nature protection areas maps, as well as links between topics to strengthen statements, are highlighted by the table. Despite these disadvantageous geographical characteristics, Buryatia has rich natural resources, large taiga forests, hundreds of lake and river basins, hundreds of cultural and belief centers, many thermal springs, museums, and natural protection reserves. The primary motivation of this paper is driven from the fact that Buryatia has a diversity of touristic attractions which makes it the most interesting and extraordinary republics of Russia and it has many unique natural and historical-cultural touristic centers. Thus, Buryatia is one of the richest countries in terms of touristic resources in Russia. Because of the reason that there is a knowledge gap about the touristic geography of Buryatia in our country, the primary goal of this paper is to introduce touristic resources and potential of Buryatia to Turkish readers.

Keywords: Buryat Republic, Siberia, Tourism Geography, Russian Federation

Giriş

Araştırmanın Amacı

Bölgenin en çok turist çeken merkezlerinden biri olan Buryat Cumhuriyeti'nin turizm potansiyeli ve turizm kaynakları şimdiye kadar detaylı bir şekilde araştırılmamıştır. Bu konuda katkı sağlamak amacıyla Buryat Cumhuriyeti'nin turizm potansiyeli ve başlıca turizm kaynakları araştırma konusu olarak seçilmiştir. Böylece; Buryat Cumhuriyeti'nin turizm potansiyeli ve turizm kaynaklarının neler olabileceğinin belirlenerek bu kaynakların bölge ve ülke turizmüne ne gibi faydalar sağlayacağı, belirli merkezlerde yoğunlaşan turizm aktivitelerinin, alternatif turizm kaynakları devreye sokulup nasıl çeşitlendirilerek zenginleştirilebileceği, koruma-kullanma dengesi içerisinde Buryat Cumhuriyeti'nin turizm potansiyeli kullanımında bütüncül bir yaklaşım sergilenmesinin gerekliliği, alternatif turizm kaynaklarının devreye girmesi ile Buryat Cumhuriyeti'nde turizm hareketlerindeki mevsimsel yoğunluğun yılın diğer mevsimlerine de taşınabileceği ortaya konularak; turizm potansiyeli ve başlıca turizm kaynakları yanında turizm coğrafyası penceresinden Buryat Cumhuriyeti'nin avantaj ve dezavantajlarının altı çizilecektir.

Yöntem

Coğrafi değişkenler, turizmin gelişebilmesi için geniş bir çerçeve oluşturur. Turizm etkinlikleri, bir ülkenin doğal ve kültürel coğrafyasının sahip olduğu fırsatlar ve kısıtlamalarla yakından ilişkilidir. Fiziksel coğrafya özellikleri, bir bölgedeki turizm çekiciliklerinin çeşidini, kalitesini ve dağılımını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda o bölgeye ulaşılabilirliği ve bölge içi ulaşım olanaklarını da kontrol altında tutar. Herhangi bir arazinin tatil turizmüne uygunluğunun saptanması için kullanılan kriterlere bakıldığında; hepsinin coğrafi koşullara dayalı olduğu görülür. Bu yöndeki bir incelemede coğrafya, turistik arzı ele almaktadır. Ayrıca turistik talebin araştırılmasında ihmal etmeyen coğrafya, arz ve talebi bütünlenmektedir (Soykan, 2000: 42).

Turizmin dünyadaki gelişimi ve değişimi, turistlerin turizm olayından beklentileri, günümüzde potansiyel turizm alanlarının tespitini gündeme getirmektedir. Bu nedenle Buryat Cumhuriyeti'nin turizm potansiyeli ve başlıca turizm kaynaklarını ortaya koymak önem taşımaktadır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metotları gözetilmiş, kaynak tarama yöntemi aracılığıyla ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için haritalar, şekiller ve tablolar oluşturulmuştur. Konunun net anlaşılması amacıyla Buryat Cumhuriyeti'nin lokasyon, Buryat Cumhuriyeti Kültürel Turizm Merkezleri, Buryat Cumhuriyeti'nin Doğal turizm alanları, Buryat Cumhuriyeti milli parkları ve doğa koruma alanları haritalarının yanı sıra ifadeleri güçlendirmek için konular arasındaki bağlantılar tablo ile vurgulanmıştır. Ayrıca metin içinde Buryat Cumhuriyeti turizm özelliklerini ön plana çıkaran fotoğraflarla içerik zenginleştirilmiştir. İncelenen çok sayıda Rus kaynağında Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan Buryat Cumhuriyeti, Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde ve Doğu Sibiry'a'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Bu doğrultuda bölgenin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyası, sahanın Uzak Doğu Federal İdari Bölgesi sınırları içindeki konumu dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın tamamı bir bütün olarak gözden geçirildikten sonra ortaya çıkan durum coğrafi metot ve prensiplere göre değerlendirilmiştir. Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm kaynaklarının planlamasına dair öneriler sunulmuştur.

Bulgular

Buryat Cumhuriyeti Rusya topraklarının % 41'ini tek başına oluşturan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nde yer almaktadır. Yaklaşık olarak Türkiye'nin 9 katı büyüklünde bir alan kaplayan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nin toplam yüzölçümü 6952555 km²'dir. Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan Buryat Cumhuriyeti Doğu Sibiry'a'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Baykal gölünün güneyinde ve doğusunda yer alan bu seyrek nüfuslu Cumhuriyet, dünyanın en derin gölünü kucaklayan bir "yarım ay" şeklindeki harita görüntüsü ile dikkat çekmektedir (Harita 1).

Siyası yapılanma olarak Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi, ekonomik yapılanma olarak ise Uzakdoğu İktisadi Bölge sınırları içinde yer alan Buryatya, 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme barındırmaktadır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 Rayon (il) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır.

Buryatya toprakları, yüzyıllar boyunca Rusların, Çinlilerin, Moğolların ve Türk topluluklarının etkileşim alanında yer almıştır. Buryatya’da gözlenen bugünkü çok kültürlü ve çok etnikli demografik yapı, bu etkileşiminin izlerini ve sonuçlarını yansıtmaktadır.

Dağlık, ormanlık ve yüksek arazilerin egemen olduğu Buryat Cumhuriyeti, Rusya’nın en soğuk, en engebeli ve en seyrek nüfuslu cumhuriyetlerden birisi olmasına rağmen zengin doğal kaynaklarıyla, geniş Tayga ormanlarıyla, çok sayıda doğa koruma alanıyla ve jeomorfolojik çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir.

Buryat Cumhuriyeti’ni Rusya’nın Budist kültürel ve inanç başkentini barındırması ve en fazla Budist nüfusa sahip olmasının yanında Rusya’nın ortalama yükseltisi en fazla olan ve en fazla orman arazisine sahip cumhuriyetlerinden biri olması ayrıca Rusya’nın en fazla göl ve akarsuya sahip cumhuriyetlerden biri olması ve son olarak da Rusya’nın en zengin maden ve enerji kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olmasıyla dikkat çeken bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

Asya kıtasının orta kesimlerinde ve Rusya’nın güneydoğusunda yer alan Buryatya, Moğolistan’ın kuzeyinde Zabaykalie¹ olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Buryat Cumhuriyeti (BC) kuzeyden ve batıdan İrkutsk Oblastı, güneybatıdan Tuva Cumhuriyeti, doğudan ise Zabaykalski Kray (Zabaykalski İdari Bölgesi) ile çevrilidir (Harita 1).² BC güneyden Moğolistan Cumhuriyeti ile kara sınırına sahip olup bu sınır aynı zamanda Rusya-Moğolistan devlet kara sınırını oluşturmaktadır. Matematik konum olarak BC 98°40’–116°55’ doğu boylamları ve 49°55’ – 57°15’ kuzey enlemleri arasında uzanmaktadır. Yaklaşık olarak Almanya Cumhuriyeti büyüklüğündeki Buryatya topraklarının kuzey – güney istikametindeki uzunluğu yaklaşık 600 kilometre, oysa doğu – batı istikametindeki genişliği 420 kilometre civarındadır.³

Harita 1: Buryat Cumhuriyeti Lokasyon Haritası

Buryatya hem doğal hem de beşeri turizm kaynakları bakımından zengin ve renkli bir cumhuriyettir. Yüksek dağlar, derin kanyon vadileri, volkanik araziler, körfezler, sirk gölleri, doğa koruma alanları, mağalar, adalar, plajlar, körfezler, şifalı su kaynakları, sönmüş volkanlar, buzullar ve şelaleler ülkenin başlıca doğal turizm kaynaklarını oluşturmaktadırlar. İnanç merkezleri, müzeler, tiyatrolar, etnik turizm merkezleri, sanat galerileri, kültürel ve tarihsel anıtlar, kaplıcalar ve sağlık merkezleri, Ortodoks kiliseleri ve Budist tapınakları, kent meydanları ve kaleler ülkenin başlıca beşeri turizm kaynaklarını oluşturmaktadırlar. Yabancı turistler için Buryatya, Baykal Gölü kıyılarını, Selenga Vadisini, tarihi

¹ Baykal gölünün doğu kesimlerinde yer alan bölge “Zabaykalie” olarak adlandırılır ve Türkçemize “Baykal Ardı Bölgesi” olarak tercüme edilebilir.

² Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

³ <http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

Budist tapınaklarını, uçsuz bucaksız Tayga ormanlarını, şifalı kaplıcaları ve ilginç Ortodoks kiliselerini çağrıştırmaktadır. Ama kuşkusuz Buryatya'yı ziyaret eden meraklı turistler, bundan çok daha fazlasını göreceklerdir.

Coğrafi konum, fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya özellikleri Buryatya'da turizm faaliyetlerini etkileyen başlıca faktörler olarak sıralanabilir. Fiziki coğrafya özellikleri bakımından çok zengin potansiyele sahip olan Buryatya, nüfus potansiyeli, nüfus yoğunluğu ve kentleşme bakımından şanssız bir cumhuriyet olarak değerlendirilebilir. Buryatya'da yer şekillerinin büyük çeşitlilik göstermesi, bitki örtüsünün, iklim özelliklerinin, toprak tiplerinin ve hidrografik kaynaklarının da çeşitlilik göstermesine neden olmuştur. Ayrıca, Buryatya topraklarında 160'tan fazla millet ve topluluğun yaşaması etnik ve kültürel turizm kaynaklarının çeşitlenmesine neden olmuştur. Her dinsel topluluk ve her etnik topluluk, kendine özgü inanç merkezlerini, kendine özgü anıtlarını, mimari eserlerini ve yerleşim tiplerini inşa etmiştir. Bu nedenle ülke sınırları içinde Musevi Sinagog, Tatar kültür evi, Katolik Kilise, Budist Tapınak, Evenki yaşam merkezi, Müslüman Camisi ve Ortodoks Manastır gibi farklı kültürel yapıtlar aynı bölge sınırları içinde görülebilir.⁴

Doğu Sibirya ile Batı Sibirya, Kuzey Asya ile Güney Asya arasında merkezi bir coğrafi mekânda yer alan Buryatya, bölgeler, kültürler ve ülkeler arasında adeta kavşak coğrafi konumundadır. Jeopolitik konumu nedeniyle, Buryatya topraklarında hem Moğol hem Rus hem Türk hem Evenki hem Buryat hem de Çin kültür izleri görülmektedir. Asyalı ve Avrupalı milletler, yerli ve göçmen topluluklar, Müslüman ve Hristiyan azınlıklar bugün aynı cumhuriyet sınırları içinde yan yana yaşamaktadırlar. Bu demografik çeşitlilik, her şeyden önce turistik ve kültürel kaynaklarının da çeşitlenmesine yol açmıştır. Tarih boyunca farklı devletlerin, farklı medeniyetlerin ve farklı milletlerin siyasal ve kültürel etkisinde kalmış olan Buryat toprakları, bugün 160'tan fazla etnik topluluğun tarihsel-kültürel eserlerini barındırması zengin bir turistik kaynak çeşitliliğine işaret etmektedir.⁵

Selenga Nehri ve yakın çevresi, Hamar-Dabar Dağları, Barguzin ve Tunkinsk Vadisi ile Baykal Gölü kıyıları Buryatya'nın en çok turist ağırlayan ve en çok turizm merkezi barındıran sahalarını oluşturmaktadırlar. Turizm çekiciliklerindeki coğrafi farklılıklarla, etnik ve yöresel zenginliklerle, geniş Tayga ormanlarıyla ve zengin bitki-hayvan tür çeşitlilikleriyle dikkat çeken Buryatya, muazzam turizm potansiyeli olan ama turizm alt yapısı pek gelişmemiş bir Sibirya Cumhuriyeti olarak tanılanabilir. Zengin doğal kaynaklara, geniş yüz ölçüme ve çok sayıda tarihsel-kültür turizm merkezine sahip olmasına rağmen, XXI. yüzyılda, Buryatya iç ve dış turizmde hak ettiği yere bir türlü ulaşamamıştır. Örneğin Dambaeva'nın yapmış olduğu bir araştırmada BC topraklarının % 45,6'sı, yani neredeyse yarısı yüksek rekreasyon potansiyeline sahip olmalarına rağmen, bu avantajlar Buryatya hükümetleri tarafından iyi değerlendirilemediği ve uzun vadeli turizm politikaları uygulanmadığı için son yarım yüzyılda hiçbir zaman bir yılda gelen yabancı turist sayısı 100 000'i aşmamıştır.⁶

1. Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli

Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan diğer özerk cumhuriyetlerde olduğu gibi Buryatya'da da SSCB dönemi, yabancı turistlere ve uluslararası turizme kapalı bir dönem olarak görülebilir. "Demir Perde" olarak adlandırılan bu jeopolitik izolasyon bir çok iktisadi sektörde olduğu gibi turizm alanında da Buryatya'nın içe kapanmasına ve küresel turizm hareketliliğine katılamaması ile sonuçlanmıştır. SSCB döneminde turizm yatırımlarının ve ulusal turizm projelerinin çok yetersiz olması, inşa edilen turistik tesis sayısının çok az olması, ayrıca uzun vadeli ulusal turizm politikaların oluşturulamaması Buryatya'da turizmi olumsuz etkilemiştir.⁷ Bu nedenle 1960'lı yıllara kadar Buryatya'daki turizm

⁴ Buryatya'nın turizm potansiyeli ile ilgili bakınız:

- Lobanov, A. S. (2013) "Razvitie Rinka Turistiçeskih Uslug Respubliki Buryatiya", Elektronniy Nauçniy Jurnal İzvestiya İrkutskoy Gosudarstvennoy Ekonomičeskoj Akademii, No: 3, İrkutsk
- Maksanova, L. B. J. (2012) "Opit Gosudarstvennogo Regulirovaniya Turizma v Respublike Buryatiya", Vserosiyskiy Ekonomičeskiy Jurnal EKO, No: 9, p. 13-23, Novosibirsk
- Namhanova, M. V, Sanjin, B. B. (2014) "Osenka Turistsko-Rekreatsionnogo Potentsiala Respubliki Buryatiya", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 4, p. 47-56, Ulan – Ude

⁵ Batotsirenov, E. A. (2012) "Geografiya Aktivnogo Turizma v Respublike Buryatiya. Uçebnoe Posobie", İzdatelstvo: BGSŞA imeni V. R. Filippova, Ulan – Ude

⁶ Dambaeva, S. F. (2019) "Regionalnie Osobennosti Razvitiya Turizma na Primere Respubliki Buryatiya", Drukerovski Vestnik, No: 3, p. 329-335, Novoçerkask

⁷ SSCB döneminde Rusya ekonomisi ve Özerk Cumhuriyetlerin iktisadi yapısı ile ilgili bakınız:

etkinlikleri, Baykal kıyılarında geziler düzenleme, kaplıcalarda aile tatili yapma, dağlık bölgelerde dağ yürüyüşü yapma, akarsu ve göl havzalarında balıkçılık, yakın yörede geziler ve gününbirlik piknikler gibi genelde yerli nüfusun rekreasyon faaliyetleri şeklinde sürdürülmüştür. Başkent Ulan-Ude kentinin 1980'li yıllara kadar, SSCB yöneticileri tarafından, savunma ve askeri nedenlerle "kapalı şehir" kabul edilmiş olması, Buryatya'daki turizm faaliyetlerin geç başlamasında bir başka önemli etkidir.

Sonuç olarak, Buryatya'daki turizm faaliyetlerinin gelişimi 1965 yılından sonra gecikmeli olarak başladığı görülmektedir. Bu nedenle tatil merkezi ve turistik tesis inşaat yapımının da geç başlaması ülkedeki turizmin gelişmemiş olmasında önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gecikme ve az gelişmişlik XXI. yüzyılda turizm sektörüne de yansımıştır. Örneğin Buryatya sınırları içinde faaliyet gösteren turizm şirketleri ve tur operatörlerinin sayısı çok yetersizdir. 1 Ocak 2014 tarihinde Buryatya'da sadece 27 tur operatör ve 50 turizm şirketi faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Buryatya'ya bir yılda gelen yabancı turist sayısı ise 25 000 ile 35 000 arasında değişmektedir. Bu devasa ülke için gelen yabancı turist sayısı çok yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. AB ülkeleri, ABD, Moğolistan, Çin, Almanya ve Japonya gibi ülkeler en fazla turist gönderen ülkeler oldukları anlaşılmaktadır.⁸ Buryatya sınırları içinde 370'ten fazla konaklama tesisi (otel, motel, pansiyon vb.) ve 11 000'den fazla yatak yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir. Almanya büyüklüğündeki bir ülke için hem otel sayısı hem de turistik yatak kapasitesi çok yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Ulan-Ude, Nijneangarsk, Severobaykalsk, Babuşkin, Ust Barguzin, Mondı, Arşan ve Orlik yabancı turistlerin hem en sık kullandıkları çıkış noktalarını hem de en çok ziyaret edilen yerleşmeleri oluşturmaktadırlar.⁹

Sağlık ve termal turizmi, inanç turizmi, kırsal turizm, ekolojik turizm, göl turizmi, etnik turizm, macera turizmi, av turizmi, kış turizmi, spor turizmi, mağara turizmi, akarsu-rafting turizmi ve dağcılık Buryatya'da en gelişmiş turizm tipleridir. Dünyanın en büyük tatlı su havzası olan Baykal gölüne sahip olan Buryatya'nın geleceği Baykal gölünün korunması ve temiz kalmasına bağlıdır diyebiliriz. Bu nedenle ekolojik turizm bu ülkenin geleceğini ve turizm başarılarını belirleyecek en öncelikli turizm koludur. Ayrıca Rusya'nın Budist merkezi olan Buryatya sınırları içinde 160'tan fazla milletten insanın yaşaması ve 180'den fazla dinsel sivil toplum kuruluşunun faaliyet göstermesi bir yandan ülkenin etnik ve dinsel çeşitliliğini yansıtmaktadır, diğer yandan da etnik turizm ve inanç turizm için çok olumlu kültürel koşullarının mevcudiyetine işaret etmektedir.¹⁰ Özetle, ekolojik turizm, sağlık turizmi, etnik turizm ve inanç turizmi Buryatya'nın en güçlü ve en perspektifli turizm yanlarıdır.

Akarsu vadileri, verimli tarım arazileri ve göl kıyıları Buryatya'nın hem en yoğun nüfuslu sahalarını hem de en çok turist çeken yörelerini oluşturmaktadırlar. Barguzin, Verhnaya Angara, Selenga, Djida, İrkut, Muya, Vitim ve Oka vadileri, Sayan ve Hamar-Dabar Dağları ile Baykal gölü kıyıları turistik tesislerinin en büyük yoğunluk gösterdikleri sahaları oluşturmaktadırlar. Cumhuriyet sınırları içindeki, inanç merkezleri, sağlık merkezleri, doğa koruma alanları, kentsel yerleşmeler, Budist tapınaklar ve demiryolu güzergâhları turistik merkezlerin yoğunluk gösterdikleri diğer alanlardır.¹¹

Aşağıdaki satırlarda Buryatya'da gelişmiş olan başlıca turizm tipleri ve Cumhuriyet sınırları içinde yer alan başlıca turizm merkezleri irdelenmiştir.

1.1. Sağlık Turizmi Merkezleri

Kaplıcalar, termal kaynaklar ve tatil köyleri Buryat Cumhuriyeti'nde en yaygın görülen sağlık turizmi merkezleridir. Aşağıdaki satırlara Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan başlıca sağlık merkezlerinin coğrafi konumu, özellikleri ve turizm potansiyeli örnekler verilerek irdelenmiştir.

-
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravoçnik", İzdatelstvo "Daşkov i K", Moskova
 - Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", İzdatelstvo "Klassiks Stil", Moskova
 - Babin, Y. V. Moskvin, V. V. Vidyapın, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomičeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "INFRA-M"

⁸ Badlueva, M. P. (2014) "Kreativniy Potentsial Respubliki Buryatiya: Kartirovani Teritorii", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 3, p. 28-40, Ulan – Ude

⁹ Batotsirenov, E. A. (2012) "Geografiya Aktivnogo Turizma v Respublike Buryatiya. Uçebnoe Posobie", İzdatelstvo: BGSHA imeni V. R. Filippova, Ulan – Ude, s. 52

¹⁰ Vasilieva, D. D. (2013) "Prioreteti Razvitiya Turistiçeskiy Deyatelnosti v Respublike Buryatiya", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 7, p. 163-166, Ulan – Ude

¹¹ Batotsirenov, E. A. (2012) "Geografiya Aktivnogo Turizma v Respublike Buryatiya. Uçebnoe Posobie", İzdatelstvo: BGSHA imeni V. R. Filippova, Ulan – Ude

1.1.1. Arşan Termal Tatil Merkezi

Termal kaynaklar ve şifalı sular bakımından Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerin başında Buryatya gelir çünkü bugüne kadar cumhuriyet sınırları içinde 350'den fazla şifalı su kaynağı tespit edilmiştir. Bu su kaynaklarının büyük bir bölümü Tunkinsk Vadisinde ve Arşan Yöresinde yer almaktadırlar. Buryatya'nın güneybatısında Tuva Cumhuriyeti ve Moğolistan sınırına yakın bir bölgede yer alan Arşan Termal Tatil Merkezi (Harita 2) (Rusça: Курорт Аршан), Tunkinski Rayon sınırları içinde bulunmaktadır. Arşan köyünden adını alan bu turizm merkezi, İrkut vadisinin kuzeyinde ve Bolşaya Angara gölünün hemen kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kingarga deresinin doğu ve batı kıyılarında uzanan Arşan yerleşmesi, dağınık yerleşim konutlarından ve çok sayıda turistik tesisten oluşan küçük bir kırsal yerleşmedir.

Buryat dilinde "Arşan" kelimesi Türkçemize tercüme edildiğinde "şifa kaynağı" anlamını taşımaktadır. Hem Doğu Sibirya bölgesinin hem de Buryatya'nın en popüler tatil yerlerinin başında, Arşan köyünde yer alan "Arşan Termal Tatil Merkezi" gelmektedir. Yerli ve yabancı turistler arasında çok popüler bir sağlık merkezi olan Arşan, Tunkinskaya Vadisi'nde deniz seviyesinden 893 metre yükseklikte Sayan dağlarının güney yamaçlarında yer almaktadır. 19. yüzyılın sonunda uzmanlar, Arşan sularının bileşiminin Narzan'inkine yakın olduğunu keşfettiler. 1920 yılında kurulmuş olan "Arşan Termal Tatil Merkezi" zamanla ulusal öneme sahip bir sağlık merkezi haline gelmiş ve burada farklı çapta sanatoryumlar ve konaklama tesisleri inşa edilmeye başlanmıştır. Bir başka anlatımla Arşan, yüzyıllık bir sağlık turizm merkezi olarak faaliyet göstermektedir. Arşan'da en lüks konaklama tesislerinin başında "Korona", "Tuyana" ve "İrkut" otelleri gelmektedir. "Arşan Termal Tatil Merkezi" sınırları içinde faaliyet gösteren en büyük iki sanatoryum "Arşan" ve "Sayan" adını taşımaktadır. Ayrıca Arşan köyü ve çevresinde bir maden suyu fabrikası ve küçük bir hidroelektrik santral faaliyet göstermektedir.¹²

Arşan yöresini ziyaret eden turistler genelde yakın çevrede yer alan aşağıdaki turistik çekicilikleri de ziyaret etmektedirler:¹³

- Kingarga vadisinde yer alan 12 ilginç şelale
- 2412 metre yüksekliğindeki Aşıklar zirvesi (Rusça: Пик Любви)
- 15000 yıl önce aktivitesi sona ermiş olan 30 civarında sönmüş volkan
- Hoymorskiy Budist Manastırı.
- Tunkinski Milli Parkı
- Arşan köyündeki Moğol Pazarı.
- Kingarga Vadisinin mermer kaplı vadisi.
- Sönmüş Volkanlar Vadisi.
- Cengiz Han Tahtı Kayası.
- Jemçug köyündeki sıcak termal havuzlar.

1.1.2. Umhey Termal Tatil Merkezi

Buryatya'nın kuzey bölgelerinde, Barguzin vadisinin yukarı kesimlerinde 1 km. uzunluğundaki bir akarsu adası üzerinde yer alan Umhey Termal Merkezi (Foto 1, Harita 2) (Rusça: Курорт Умхей), nehir adası üzerinde yer alan Buryatya'nın nadir turistik merkezlerinden biridir. 146 farklı şifalı su kaynağı barındıran bir sağlık ve tatil merkezi başkent Ulan-Ude kentinden 520 kilometreden fazla uzak bir mesafede yer almaktadır. Kurumkan Rayon sınırları içinde, Ulünhan köyünün 17 kilometre kuzeyinde yer alan bu termal merkez sıcak şifalı sularıyla ve tertemiz doğasıyla meşhurdur.¹⁴ Ulaşım sorunları, yetersiz konaklama tesisi ve yakın mesafede yerleşmelerin olmaması Umhey merkezinin en büyük sorunlarıdır.

¹² Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://www.baikal-olkhon.ru/mesta-na-baikale/arshan/>
- <https://tuda-suda.net/2016/08/kurort-arshan-dostopromechatelnosti-gostinicy-otdyh/>
- <https://www.tourprom.ru/country/russia/arshan/attraction/mineraljnye-istochniki-arshana/>

¹³ Borisov, G. B., (2018) "Bolşoy Atlas Rossii", İzdatelstvo "AST", Moskova

¹⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.visitburyatia.ru/hotels/umhei/>
- <https://gordburyatia.ru/priroda/255-kurort-umhey.html>
- <http://nasledie-sela.ru/places/BUR/1120/8091/>

Foto 1: Umhey Termal Merkezi (Rusça: Курорт Умхей)

Kaynak: <http://reass.ru/resort/23-kurort-umhey.html>, 2021.

1.1.3. Baraghan Soğuk Su Kaynakları

Baraghan Soğuk Su Kaynakları (Foto 2) (Rusça: Курорт Барагхан) Buryatya'nın kuzey bölgelerinde Kurumkan Rayon sınırları içinde, Baraghan köyüne 10 km. ve Kurumkan kasabasına 25 km. uzaklıkta yer almaktadır. Deniz seviyesinden 700 metre yükseklikte, Barguzin Vadisinde yer alan bu tatil merkezi subalpin ekolojik ortamıyla, şifalı soğuk su kaynaklarıyla ve yoğun Tayga ormanlarıyla dikkat çekmektedir. Barhan dağlarının eteklerinde yer alan bu tatil merkezi genelde iç turizme hizmet vermektedir. Moğollar ve Buryatlar için Baraghan Dağları kutsal sayıldıkları için inanç turizmi açısından da bölgenin önemli bir yeri vardır.¹⁵

Foto 2: Baraghan Soğuk Su Kaynakları (Rusça: Курорт Барагхан)

¹⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.visitburiatia.ru/places/section-177/item-144004/>
- <http://selorodnoe.ru/village/buriatia/?a=339>
- <https://project.infpol.ru/page245712.html>

Kaynak: <https://www.infpol.ru/100531-arshany-buryatii-sila-zemli/>, 2021.

1.1.4. Alla Termal Tatil Merkezi

Alla Termal Tatil Merkezi (Rusça: Курорт Алла) Barguzin Irmağı'nın sağ kolu olan Alla ırmağı vadisinde ve Kurumkan Rayon sınırları içinde yer almaktadır. Bu termal turizm merkezinde 50-77°C arasında değişen sıcaklıklarda 50'den fazla sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Bu nedenle de Barguzin vadisinin en önemli kaplıca ve sağlık merkezlerinin başında gelir. Kurumkan İlçe (rayon) merkezine 54 km mesafede bulunan Alla köyü, 19. yüzyılın ortalarından beri bilinen el değmemiş çam ormanları ile çevrili şirin ve sakin bir kırsal yerleşmedir. Alla Termal su kaynakları Alla köyüne 7 km. mesafede yer almaktadır. Bu termal merkezdeki şifalı su kaynakları özellikle kas-iskelet sistemi sorunları ve sinir sistemi hastalıklarının tedavisi için çok faydalı oldukları bilinmektedir.¹⁶ Alla köyü ve çevresinde yer alan derin kanyon vadileri, Alinskoe Gölü, ilginç şelaleler, yaşlı tayga ormanları, Suhotka Vadisi yöresinin en ilginç turizm çekicilikleridir. Buzul aşındırmasıyla oluşmuş Alla Irmağı vadisi, dik yamaçları ve derin kanyon oluşumlarıyla müthiş doğal görüntüler sunmaktadır.

Foto 3: Alla Termal Tatil Merkezi (Rusça: Курорт Алла)

Kaynak: <http://reass.ru/resort/22-allinskie-istochniki-na-kurorte-alla.html>, 2021.

1.1.5. Kuçiger Kaplıca Merkezi

Barguzin Irmağı'nın sağ kolu olan İndihen vadisinde yer alan Kuçiger Kaplıca Merkezi (Foto 4) (Rusça: Кучигерские термальные источники) Ulünhan köyünün 7 km. batısında ve başkent Ulan-Ude'nin ise 492 km. kuzeydoğusunda yer almaktadır. Evenki Kültür Merkezi ve şifalı çamur banyoları ile meşhur olan Kuçiger, tüm yıl boyunca kaplıca olarak faaliyet göstermektedir. Kadın hastalıkları, deri hastalıkları, kas-iskelet sistemi hastalıkları ve kemik hastalıkları için Kuçiger yöresindeki su kaynaklarının çok faydalı oldukları tespit edilmiştir. Kuçiger yöresinde çok sayıda irili ufaklı buzul aşınım gölü, geniş bataklık arazileri ve çok sayıda dere yer almaktadır. Balıkçılık, dağ yürüyüşü, akarsu ve göl turizmi, etnik turizm ve kırsal turizm için yörede müsait bir coğrafi ortam vardır.¹⁷

Foto 4: Kuçiger Kaplıca Merkezi (Rusça: Кучигерские термальные источники)

¹⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-177/item-2442/>
- <https://travel.drom.ru/40709/>
- <http://reass.ru/resort/22-allinskie-istochniki-na-kurorte-alla.html>
- <http://yaputnik.ru/travelto/rossiya/sibir/buryatiya-i-ozero-baykal/kurumkanskiy-rayon/uschele-reki-alla-i-termalnye-istochniki>

¹⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://kucheger.ru/>
- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-150/item-2437/>
- <https://gordburyatia.ru/priroda/251-kuchigerskie-termalnye-istochniki.html>

Kaynak: <https://autotravel.ru/otklik.php/27339>, 2021.

1.2. İnanç Turizmi Merkezleri

Budistler ve Ortodoks Hristiyanlar Buryatya nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturdukları için bu ülkedeki inanç merkezlerinin ve kutsal yerlerin büyük bir bölümü ya Budist ya da Ortodoks Hristiyan kökenlidirler. Kiliseler, Budist tapınakları ve manastırlar Buryat Cumhuriyeti'nde en yaygın görülen inanç turizm merkezleridir (Harita 2). Aşağıdaki satırlarda BC sınırları içinde yer alan ve hem ulusal hem de uluslararası turistik öneme sahip olan başlıca kutsal inanç yerleri ve dinsel turizm merkezleri irdelenmiştir.

Harita 2: Buryat Cumhuriyeti Kültürel Turizm Merkezleri

1.2.1. Ulan-Ude Camisi

Çarlık Rusya döneminde Buryat Cumhuriyeti'ne göç edip yerleşen ilk Müslüman topluluklar Tatarlardır. Verhneudinsk kentindeki (bugünkü Ulan-Ude) ilk cami Tatar topluluğu tarafından 1908-1910 döneminde inşa edilmiştir. Ali Asker Alif Aslan bu mütevazı ahşap caminin ilk imamı olarak görev almıştır. Cami sınırları içinde küçük bir kütüphane ve çocuklara din eğitimi veren küçük bir "mektepe" faaliyet göstermiştir. 1910-1930 döneminde Buryatya'nın diğer bölgelerinde de yaklaşık 5 cami faaliyete geçmiş olsa da SSCB'nin sürdürdüğü ateist politikaları sonucunda tüm İkinci Dünya Savaşına kadar kapatılmıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra Buryatya'daki Müslümanların cami ihtiyacı yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştır. Böylece başkent Ulan-Ude de 2008 yılında başlanan cami inşaatı 2011 yılında tamamlanmıştır (Foto 5, Harita 2).¹⁸

Bugün, Buryatya sınırları içinde 17000 ile 19000 arasında Müslüman yaşadığı tahmin edilmektedir. Tatarlar, Azeriler, Kırgızlar, Tacikler, Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Çeçenler, Buryatya'nın en kalabalık Müslüman topluluklarını oluşturmaktadırlar. Ulan-Ude kentinin güney kesimlerinde Selenga vadisinde ve Bogorodskiy akarsu adasının doğu kıyısında Buryatya'nın tek büyük camisi bugün de

¹⁸ <http://www.visitburiatia.ru/places/section-127/item-188464/>

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

faaliyet göstermektedir. Başkent Ulan-Ude kentinde Postsovyet döneminin ilk büyük camisi 2011 yılında resmen açılmıştır. Babuşkina sokağında yer alan bu küçük cami, az sayıdaki Müslümanın hem ibadet hem dayanışma hem de kültür merkezi görevlerini üstlenmektedir. Ayrat Gizatullin, Hamid Safiulla ve Abdusabur İslamdinov merkez caminin ilk imamı olarak görev almışlardır.¹⁹ Gusinozersk ve Starıh Onohoy gibi yerleşmelerde kompakt Müslüman toplulukları yaşamaktadır ama onların henüz camileri yoktur. Severobaykalsk kentinde Buryatya'nın ikinci camisi yapılması planlanmıştır ama henüz bu konuda da kesin bir sonuç alınamamıştır.²⁰ Buryatya'ya gelen meraklı Müslüman kökenli turistler Ulan-Ude kentini ziyaret etiklerinde mutlaka merkez camiye de ziyaret etmektedirler.

Foto 5: Başkent Ulan-Ude'de yer alan cami.

Kaynak: <https://en.halalguide.me/ulan-ude/mechet/mechet-ulan-ude>, 2021.

1.2.2. İvolgin Budist Tapınağı

Hristiyanlardan ve Müslümanlardan sonra Rusya'nın en kalabalık dinsel topluluğunu Budistler oluşturmaktadırlar. Bugün Rusya Federasyonu sınırları içinde 3 milyondan fazla Budist yaşamaktadır. Bugünkü Buryatya nüfusunun yaklaşık %40'ı Budist oldukları bilinmektedir.²¹ Buryatya'nın güney kesimlerinde, Hamar-Damar dağlarının yamaçlarında, sessiz bir step bölgesinde, Buryatya'nın en ünlü Budist tapınağı olan İvolgin Budist Tapınağı (Foto 6, Harita 2) (Rusça: Иволгинский дацан) yer almaktadır. Başkent Ulan-Ude'ye sadece 36 kilometre uzaklıkta yer alan bu inanç merkezi, Rusya'nın ve Asya kıtasının en önemli ve en ünlü Budist tapınaklarından biridir. Rusya Budistlerinin dinsel başkanının yaşadığı yer olarak bilinen İvolgin Budist Tapınağı, Buryat dilinde "Hambin Huree" olarak adlandırılır. Çok büyük bir alana yayılmış olan bu inanç merkezi, Rusya sınırları içindeki en büyük Budist manastır kompleksi ve Rusya Federasyonu Budistlerinin ruhani başkentidir. İvolgin Budist Tapınağı 1945 yılında açılmıştır. Rusya Budistlerinin dini lideri olan Pandito Hambo Lama'nın ikametgâhının yer aldığı kutsal mekân olarak ünlenmiştir. Bugünkü İvolgin Budist Kompleksi sınırları içinde bir üniversite, bir müze, Hambo Lama'nın ikametgâhı ve çok sayıda Budist tapınak ve kutsal mekân yer almaktadır. Dört fakülteden oluşan "Daşı Çoynhorlin" üniversitesi, Budist din adamları yetiştiren Rusya'nın en popüler yükseköğretim kurumu olup 1991 yılında faaliyete geçmiştir ve bugün Buryatya'nın en büyük Budist uzmanı yetiştiren kurumdur. 17 Eylül 2019 tarihinde Bugünkü İvolgin Budist Kompleksi sınırları içinde Rusya Budizm'i Tarih Müzesi açılmıştır.²²

¹⁹ <https://muslim-03.ru/>

²⁰ <https://www.sova-center.ru/religion/news/authorities/protection/2014/12/d30834/>

²¹ <https://www.culture.ru/institutes/1642/ivolginskii-dacan>

²² Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://www.culture.ru/institutes/1642/ivolginskii-dacan>
- <https://russia.travel/objects/257033/>
- <https://ria.ru/20180510/1520164197.html>
- <https://www.irk.ru/tourism/ulanude/ivolginskydatsan/>

Foto 6: Buryatya'nın en ünlü Budist tapınağı olan İvolgin Budist Tapınağı (Rusça: Иволгинский дацан)

Kaynak: https://guideadvisor.ru/irkutsk_44/ivolginskiy_datsan_1379#gallery-1, 2021.

Selenga vadisinin ve Ulan-Ude kentinin batısında yer alan İvolgin Budist Kompleksi, Verhnaya İvolga yerleşmesi sınırları içinde bulunmaktadır. İvolgin Budist Kompleksi sınırları içinde aşağıdaki tapınaklar, eğitim-kültür merkezleri ve kutsal mekânlar yer almaktadır:²³

- Tsogçen-Dugan ana Budist tapınağı
- Çoyra-Dugan Budist tapınağı
- Devajin-Sume Budist tapınağı
- Ünlü Budist lider Daşı Dorjo İtigelov Lama'nın Tapınak Mezarlığı
- "Daşı Çoynhorlin" Budist Üniversitesi
- Nogoön Dara Ehin Sume Budist tapınağı
- Jud-Dugan Budist tapınağı
- Maanin-Dugan Budist tapınağı
- Gunrik-Dugan Budist tapınağı
- Maydarin-Sume Budist tapınağı
- Sahyusan-Sume Budist tapınağı
- Budist sanatları merkezi
- Özel otel binası
- Rusya Budizm'i Tarih Müzesi
- Kütüphane binası

1.2.3. Atsagat Budist Tapınağı

Atsagat Budist Tapınağı (Harita 2) (Rusça: Ацагатский дацан, Buryatça: Asagaday Dasan) Zaigraev Rayon sınırları içindeki Onohoy kasabasının kuzeydoğusunda 1825 yılında Şuluta deresi kenarına kurulmuştur. Başkent Ulan-Ude kentinin doğusunda ve Narin-Atsagat köyünün hemen batısında yer alan bu ünlü Budist tapınağı Buryat halkının kutsal inanç merkezlerinin başında gelir. Bugün Uda ırmağı vadisinde konumlanmış olan bu inanç merkezi, XIX. yüzyılda kendi okuluna, kendi kütüphanesine, kendi matbaasına ve kendi kültür merkezine sahipmiş. Aynı zamanda dönemin önemli bilim ve tıp merkezlerinden biri olan tapınakta Budist rahipler tıp bilimleri, astronomi ve matematik araştırmalarını sürdürmüşlerdir. 20 Haziran 1891 tarihinde Rusya Çarı Nikolay Alexandroviç, ünlü Sibirya ve Uzak Doğu gezisi sırasında Atsagat Budist Tapınağı'nı da ziyaret etmiş ve tapınağın mimarisinden etkilenerek hayranlığını gizleyememiştir. Alçak ve bataklık bir arazide yer aldığından dolayı, tapınağın yerinin değiştirilmesine karar verilmiş ve 1877-1880 döneminde bu kutsal mekân daha yüksek bir yamaca taşınmıştır. 1910-1945 döneminde bu tapınak bölgenin en önemli sağlık merkezlerinden birine dönüşmüştür. Budist rahiplerin tıp deneyimi ve sağlık bilgisi ve özellikle de Çoynzon Dorji İroltuev'in

²³ Borisov, G. B., (2018) "Bolşoy Atlas Rossii", İzdatelstvo "AST", Moskova

buraya yerleşmesi ve hekim deneyimini çevresindeki Budistlere aktarması, bunda çok etkili olmuştur. 1922 yılında bu kutsal mekân Birinci Buryat Budist Kongresi'ne ev sahipliği yapmıştır.²⁴

SSCB'nin sürdürdüğü ateist politikaları sonucunda 15 Ağustos 1936 tarihinde Atsagat Budist Tapınağı kapatılmış, Budist rahiplerin faaliyetleri yasaklanmış ve bu inanç merkezi tutuklu çocukların eğitim merkezine dönüştürülmüştür. SSCB'nin parçalanmasından sonra 1991 yılında Atsagat Budist Tapınağı tekrar faaliyete geçmiş ve aynı yıl XIV. Dalai Lama tarafından ziyaret edilmiş ve kutsanmıştır. 1992 yılında Tamhitin Daban dağının yamaçlarında yeni tapınak inşa edilmiş ve bu tapınaktaki ilk dini tören de 6 Kasım 1992 tarihinde gerçekleşmiştir. Mimar Andrey Vanpilov yeni Budist tapınağının projesini çizerken eski Atsagat Budist Tapınağının görüntüsünü ve görkemliliğini korumuştur. 1999 yılında tapınak yakınlarında Agvan Dorjiev ev müzesi açılmıştır. Bugün Atsagat Budist Tapınağı sadece Buryat ve Rus turistlerin değil diğer Rusya cumhuriyetlerden ve yurt dışından gelen Budistlerin en önemli uğrak yerlerinin başında gelir. Başkent Ulan-Ude kentine yakın mesafede bulunması ve kolay karayolu bağlantıları bu inanç merkezinin bütün yıl boyunca canlı ve hareketli kalmasına neden olmaktadır.

1.2.4. Tamçinski Budist Tapınağı

Güneybatı Buryatya'da Selenginsk Rayon sınırları içinde yer alan Tamçinski Budist Tapınağı (Harita 2) (Rusça: Тамчинский дацан) başkent Ulan-Ude'nin 150 kilometre güney-batısında, Selenga vadisinin batı yakasında yer almaktadır. Gusinozersk Gölünün güney kıyılarında, Gusinoe Ozero köyü sınırları içinde yer alan bu tarihi Budist merkezi, Lama Lubsan Jimba Ahaldaev tarafından 1741 yılında Temnik Deresinin kenarında kurulmuştur. Farklı bilimsel eserlerde bu inanç merkezinin adı farklı yazılmıştır. Gusinozersk gölü kıyısında yer aldığından dolayı bazı kaynaklarda Gusinozersk adı kullanılır, bazı yazarlar Hulen-Nur gölünden gelen Hulen-Nerskiy olarak tanımlamayı tercih etmişler, bazı kaynaklarda adı Tamçinski Budist Tapınağı veya Hambin Datsan olarak geçer, bazı kaynaklarda ise Tibet dilindeki adı olan Gender Darjalın kullanılır. Özetle, Tamçinski Budist Merkezi, Buryatya'nın en çok farklı tanımlama ve en çok farklı adı olan Budist inanç merkezi olarak dikkat çekmektedir. 1741 yılında kurulmuş olan Tamçinski Tapınağı 2011 yılında kuruluşunun 270 yıl dönümünü kutlamış, böylece Buryatya'nın en eski Budist inanç merkezlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Tamçinski Budist Tapınağı 1809 yılından 1938'e kadar Rusya Budistlerinin resmi başkanı Pandit Hambo Lama'nın ikametgâhıydı. 1903 yılında Tamçinski Budist Merkezi sınırları içinde yaklaşık 300 ev yer almakta ve yaklaşık 900 Budist din adamı yaşamaktadır. XIX. Yüzyılda bu inanç merkezinde Tibet ve Moğol dillerinde çok sayıda kitap basılmış, çok farklı eğitim, sanat ve bilim çalışmaları gerçekleştirilmiş, özellikle de felsefe, müzik ve tıp alanında büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bir başka anlatımla Tamçinski Budist Tapınağı'nın bir din merkezinden çok, bir eğitim, sağlık, sanat ve bilim merkezi olarak Buryatya kültür hayatında ayrıcalıklı bir yeri vardır. 1938 yılına kadar bu inanç merkezi Rusya'daki tüm Budistlerin dini merkezi olarak kabul edilmiş ve özellikle Buryat halkının kültürel aydınlanmasında, milli bilinçlenmesinde ve toplumsal dayanışmasında çok büyük rolü olmuştur. SSCB'nin sürdürdüğü ateist politikaları sonucunda 13 Ocak 1938 tarihinde Tamçinski Budist Merkezi kapatılmış ve ancak 1990 yılında tekrar açılmıştır. 1991 yılında XIV. Dalay Lama bu kutsal inanç merkezini ziyaret etmiştir.²⁵

Nisan 2013'te Rus lider Vladimir Putin Tamçinski Budist Merkezini ziyaret etmiş Budist din adamlarıyla sohbet etmiş ve bu görüşmeden sonra hem bu tarihi Budist inanç merkezine finans yardımı yapılmasını hem de tapınağa giden modern bir karayolu inşaatının tamamlanmasını sağlamıştır. Tamçinski Budist Tapınağı Buryatya'nın hem turizm hem de Budizm sembolü olmuş ve dünyanın dört bir yanından Budistlerin ziyaret etikleri önemli bir inanç merkezine dönüşmüştür. Başkent Ulan-Ude

²⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-133/item-300/>
- <https://jassotour.ru/atsagat/atsagat%2C%20atsagat-datsan/atsagatskiy-datsan/>
- <https://www.culture.ru/objects/1624/acagatskii-dacan-v-respublike-buryatiya>

²⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://sangharussia.ru/datsans/tamchinskij-datsan-dashi-gandan-darzhaling>
- <https://baikaltravel.ru/places/monasteries/30/>
- <http://selorodnoe.ru/dos/show/id3634103/>
- <https://admselenga.ru/tamchinskij-dacan/>

kentini ziyaret edenler veya Gusinoozersk gölü kıyılarında tatile gelen turistler bu tarihi inanç merkezini mutlaka ziyaret etmeleri gerekir.

1.2.5. Egituyski Budist Tapınağı

Egituyski Budist Tapınağı (Harita 2) (Rusça: Эгитуйский дацан) Ulan-Ude kentinin 300 km doğusunda, Eravnin Rayon sınırları içinde Egita köyünün 1,5 km kuzey batısında yer almaktadır. Bolşoe Eravnoe ve Sosnovoe Göllerinin batısında, Marakta Deresinin batı kıyılarında Mara Şibir Yöresinde yer alan bu inanç merkezinde Sandal Buda (Zandan Juu) adı altında, dünya Budistlerin en kutsal kabul ettikleri heykellerden birisi yer almaktadır. Efsaneye göre gerçek hayatta iken Şakyamuni Buda'nın tüm dünyada yapılmış tek heykel örneğidir. Sandal ağacından yapılmış 2 metre yüksekliğindeki bu değerli tarihi eser, Egituyski Budist tapınağında koruma altına alınmış ve her yıl farklı ülkelerden gelen binlerce Budist tarafından ziyaret edilmektedir.²⁶

Tibet dilindeki adı “Damçoy Ravjeling” olan Egituyski Budist Tapınağı 1820 yılında kurulmuş ve 1826 yılında da resmi olarak faaliyete geçmiş Rusya'nın en güzel mimarisine sahip inanç merkezlerinin başında gelir. XIX. yüzyılda bu inanç merkezinde çok fonksiyonlu bir matbaa, ayrıca astronomi, tıp ve felsefe bilim merkezleri faaliyet göstermişlerdir. Sibiry'a da yer alan diğer inanç merkezleriyle birlikte 1934 yılında Egituyski Budist Tapınağı da SSCB yönetimi tarafından kapatılmıştır. Egituyski kompleksi 1934 yılında kapatılırken, 12 Budist tapınak ve 8 yardımcı binadan oluşuyordu. 22 Nisan 2003 yılında Egituyski Budist Tapınağı sınırları içinde ayrı bir bölümde koruma altına alınan Sandal Buda Heykeli (Zandan Juu) Rusya Federasyonu'nun Budist kutsal eserlerinden biri olarak resmen kabul edilmiştir.

1.2.6. Sartul-Gegetuyski Budist Tapınağı

1707 yılında kurulmuş olan Sartul-Gegetuyski Budist Tapınağı (Harita 2) (Rusça: Сартул-Гэгэтуйский дацан) hem Buryatya'nın hem de Rusya'nın en eski Budist inanç merkezlerinden biridir. “Damba Breybuling” tapınak olarak da bilinen bu kutsal merkez, Güney Buryatya'nın Djidinsk Rayon sınırları içindeki Gegetuy köyünde yer almaktadır. Baykal Göl çanağının güneyinde, Tagley gölünün güneydoğusunda ve Djida vadisinin kuzeyinde yer alan Sartul-Gegetuyski Budist Tapınağı Petropavlovka kasabasının hemen kuzeybatısında bulunmaktadır. 1776 yılında Rusya İmparatorluğu devlet yetkilileri tarafından resmen onaylanan ve kayıt altına alınan tapınak, Buryatya'nın en çok ziyaret edilen Budist inanç merkezlerinden biridir. Sartul-Gegetuyski Budist Tapınağında yer alan Budist din adamları yeni bir inanç merkezi kurma kararı aldıklarında tapınağın bölünme ve taşınma süreci de başlamıştır. Böylece 1808 – 1853 dönemindeki bölünme sonucunda, Sartul Budist Tapınağı ve Gegetuyski Budist Tapınağı olarak iki farklı inanç merkezi ortaya çıkmıştır. Resmi adı “Damba Breybuling” olan Budist tapınak böylece Gegetuy köy sınırları içinde kalmıştır. 1831 yılında Gegetuyski Budist Tapınağında uzun zaman inşaatı sürmekte olan yeni binaların ve inanç merkezleri tamamlanmış ve yeni merkez faaliyete geçmiştir. 1930-1937 döneminde Gegetuyski Budist Tapınağında 300'den fazla Budist öğrenci ve din adamının görev yaptıkları bilinmektedir. Fakat diğer Budist inanç merkezlerinde olduğu gibi Sovyet ateist yönetimi 1937 yılında bu inanç merkezinin faaliyetlerini de yasaklamış, din adamlarına da Rusya sınırlarını terk etmeleri emredilmiştir. Gegetuy Vadisinde yer alan bu ünlü Budist tapınağının büyük bölümü 1937 – 1940 döneminde yıkılmış ve yağmalanmıştır. 3 Ağustos 1990 tarihinde Gegetuy köy sınırları içinde yeni Sartul-Gegetuyski Budist Tapınağının açılışı yapılmış ve bu tarihi merkez Postsovyet döneminde küllerinden tekrar doğmuştur. Tibet ve Budist geleneksel tıp bilimlerini yaygınlaştırmak amacıyla 2002 yılında Budist tapınak içinde “Mamba Dungan” adında bir sağlık merkezi açılmıştır.²⁷

²⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://zandanzhuu.ru/>
- <https://www.culture.ru/objects/1521/egituiskii-dacan-v-respublike-buryatiya>
- <http://www.visitburiatia.ru/places/section-132/item-500/>
- <https://sangharussia.ru/datsans/egitujskij-datsan-damchoj-ravzheling>

²⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://www.culture.ru/objects/1616/sartul-gegetuiskii-dacan-v-respublike-buryatiya>
- <https://rutraveller.ru/place/134695>
- <http://selorodnoe.ru/dos/show/id3659153/>

1.2.7. Sretenski Kadın Manastırı

Sretenski Kadın Manastırı (Harita 2) (Ruşça: Сретенский женский монастырь) veya diğer adıyla Baturinski - Sretenski Kadın Manastırı, Başkent Ulan-Ude kentinin 64 km. kuzeydoğusunda, Pribaykalski Rayon sınırları içinde ve İtantsa vadisinde yer almaktadır. Buryatya'nın en güzel mimarisine sahip Hristiyan Ortodoks Manastırlarından biri olan Sretenski Kadın Manastırı Turuntaevo kasabasının kuzeydoğusundaki Baturino köyü sınırları içinde yer almaktadır. İtantsa ırmağının doğu kıyısında yer alan bu tarihi manastır, 8 Mart 2000 tarihinde resmen açılmıştır.

1813 – 1836 döneminde inşaatı süren “Tserkov Sretenya Gospodna” Kilisesinin resmi açılışı 1829 yılında yapılmıştır. Buryatya'nın en görkemli Ortodoks kiliselerinden biri olan “Tserkov Sretenya Gospodna” Kilisesi, Sretenski Kadın Manastırı Kompleksi sınırları içinde yer almaktadır. SSCB döneminde dinsel faaliyeti yasaklanan bu tarihi kilise ancak 1999 yılında tekrar faaliyete geçmiştir. Baykal Gölü kıyılarından sadece 50 km. uzaklıkta olan Sretenski Kadın Manastırı temiz ekolojik koşullara sahip bir yörede ve çok sayıda doğal güzelliği olan şirin bir vadide yer almaktadır. Yaklaşık 14-15 kadına hizmet veren Sretenski Manastırı görkemli dış görünümü ve ilginç mimarisiyle, Sibirya'nın en sıra dışı Hristiyan inanç merkezlerinden biridir. Sretenski Kadın Manastırı Buryatya sınırları içinde Ortodoks Hristiyan kadınlara dinsel eğitim ve kültürel hizmet veren tek inanç kurumudur.²⁸

1.2.8. Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırı

Baykal gölünün doğu kıyılarında yer alan Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırı (Foto 7, Harita 2) (Ruşça: Посольский Спасо-Преображенский мужской монастырь), 1681 yılında kurulmuş olan Buryatya'nın en eski ve en güzel Ortodoks inanç merkezlerinden biridir. Buryatya'nın batısında, Selenga Delta Ovası ile Baklanie Gölünün hemen güneyinde yer alan bu manastır, Kabanski Rayon sınırları içindeki Posolskoe köyünde yer almaktadır. Bugün devlet tarafından koruma altına alınmış olan bu tarihi eser, Rusya Kültür Mirası listesinde yer almaktadır.

²⁸ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://baturino.ru/>
- <https://tonkosti.ru/>
- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-111/item-258141/>

Foto 7: Buryatya'nın en eski ve en güzel Ortodoks inanç merkezlerinden birisi olan Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırı

Kaynak: <https://tonkosti.ru/>, 2021.

1802-1812 döneminde yüksek duvarlarla çevrili olan geniş manastır sınırları içinde Nikolskaya kilisesi inşa edilmiştir. 1861 –1918 döneminde Baykal Bölgesi Ortodoks sorumluları Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırından yönetim işlerini sürdürmüşlerdir. 1866 yılında manastır sınırları içinde küçük bir konaklama tesisi yapılmış. XVIII. ve XIX. yüzyılda din eğitimi ve misyonerlik faaliyetleri dışında manastır deniz ticareti ve liman faaliyetleri, balıkçılık, ormancılık ve tarım faaliyetleri ile de gelirlerini arttırmıştır.²⁹

1920'li yıllardan sonra Sovyet ateist politikaları doğrultusunda manastır kapatılmış ve tüm faaliyetleri yasaklanmıştır. 30 Ağustos 1995 tarihinde Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırı yeniden kapılarını açmıştır. 9 Mart 2000 tarihinden sonra ise Erkek Ortodoks Manastırı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Sibiry'a'daki misyonerlik faaliyetlerinin yönetim merkezlerinden biri olan Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırı, uzun yıllar boyunca yerli Sibiry halklarının Ruslaştırılmasında ve Hristiyanlaştırılmasında etkin rol aldığı bilinmektedir.

1.3. Tarihsel-Kültürel Turizm Çekicilikleri

Müzeler, tiyatrolar, etnik turizm merkezleri, sanat galerileri, kültürel ve tarihsel anıtlar, kent meydanları, demiryolu güzergâhları, kaleler, Buryat Cumhuriyeti'nde en yaygın görülen tarihsel-kültürel turizm çekicilikleridir. Aşağıdaki satırlarda BC sınırları içinde yer alan ve hem ulusal hem de uluslararası turistik öneme sahip olan başlıca tarihsel-kültürel turizm çekiciliklerinin coğrafi konumu, genel özellikleri ve turizm potansiyeli örnekler verilerek irdelenmiştir.

1.3.1. Buryatya Doğa Müzesi

Ulan-Ude kentine Lenin sokağında yer alan Buryatya Doğa Müzesi (Harita 2) (Rusça: Музей природы Бурятии) 12 Temmuz 1983 tarihinde ziyaretçilere kapılarını açmıştır. Doğu Rusya'nın en büyük doğa müzelerinden biri olup doğal kompleks (İngilizce: landscape) temaları sunan Sibiry'a'nın tek müzesidir. Ziyaretçiler müze salonlarında Rusça ve Buryat dillerinde "Buryatia'da Seyahat" adlı gezi turlarına katılabilirler. Müze sergisi, ziyaretçilere Buryatya'nın doğal güzelliklerini ve ekolojik çekiciliklerini

²⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://posolsk-monastery.prihod.ru/>
- <http://www.visitburiatia.ru/places/section-14/item-1854/>
- <https://tonkosti.ru/>
- <https://www.baikal-olkhon.ru/mesta-na-baikale/enkhaluk/71-posolskiy-spaso-preobrazhenskiy-monastery/>

sunmaktadır, ayrıca insan ve doğa arasındaki etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkan sorunlar hakkında da bilgi vermektedir. Sergiyi oluştururken, tüm ekolojik ilişkileri dikkate alarak farklı ekosistemler ve farklı doğal peyzaj alanları detaylı gösterilmiştir. Müzenin 5 salonunda, Güney Sibirya ve Baykal bölgesinin doğal özelliklerini yansıtan 2000'den fazla unsur sergilenmektedir.³⁰

Ekolojik duyarlılık, bölgesel tanıtım, çevre bilinçlenmesi, biyolojik çeşitlilik ve doğa korumacılık müzenin temel amaçları ve turizm politikalarını oluşturmaktadırlar. Müze sergisinin ana teması "İnsan ve Doğa Etkileşimi" olup, Buryatya'daki doğal kaynaklarının, canlı unsurlarının ve ekosistemlerinin korunmasına vurgu yapılmıştır. Müze sergisinde Buryatya'nın bitki ve hayvan çeşitliliği ile Baykal Gölü'ne çok geniş ayrılmıştır. Müzenin içinde zooloji, botanik, paleontoloji, jeoloji, ekoloji konulu sergiler, fotoğraflar ve bilimsel eserler yer aldığı gibi yerel kültür, yerel inançlar, yerel yaşam ve yerel folklor unsurlarının da sergilendikleri gözlenmektedir. Müze alanında her yıl çeşitli kongreler, yarışmalar, tanıtım gezileri, bilimsel etkinlikler, tematik sunular ve çevre eğitim çalışmaları düzenlenmektedir. Çocuklar ve öğrenciler için Sibirya'nın step sahalarını, tayga ormanlarını, kuşlarını ve balıklarını, göl ve bataklıklarını yansıtan özel bölümler ve sergiler hazırlanmıştır. 2011 yılında Buryatya Doğa Müzesi ayrı bir müze olmaktan çıkmış çünkü bu tarihten sonra Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi çatısı altında faaliyetlerini sürdürmüştür.

1.3.2. Sampilova Ulusal Sanat Müzesi

1944 yılında kurulmuş olan Sampilova Ulusal Sanat Müzesi (Harita 2) (Rusça: художественный музей им. Ц. С. Сампилова) Sibirya'nın en büyük ve en eski sanat müzelerinden biridir. Heykeller, grafikler ve resimler, yerel giysiler ve mücevherler, sanat eserleri ve müzik aletleri, gümüş ve altın eşyaları, el sanatları ürünleri ve yerel toplulukların folklor unsurları müzede sergilenen başlıca unsurlardır. Bugün, müzede farklı tarihsel dönemlere ait 10 000'den fazla sanat ve kültür unsuru sergilenmektedir. Zengin sanat koleksiyonuna sahip olan müzede, Buryat ve Rus kültürüne ait sanat eserleri en büyük bölümü oluşturmaktadırlar. Müze ayrıca Buryatya'nın eşsiz mücevher sanatını da sergilemektedir. Müze alanı içinde, ayrı bir odada mercan, yakut, altın ve gümüşten yapılmış ilginç erkek ve kadın takıları sunulmaktadır. 2011 yılında Sampilova Ulusal Sanat Müzesi ayrı bir müze olmaktan çıkmış çünkü bu tarihten sonra Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi çatısı altında faaliyetlerini sürdürmüştür.³¹

1.3.3. Hangalova Buryat Tarihi Müzesi

Hangalova Buryat Tarihi Müzesi (Harita 2)(Rusça: Музей истории Бурятии им. М. Н. Хангалова) 1923 yılında faaliyete geçtiğinden dolayı, Sibirya bölgesinin en eski müzelerinin başında gelir. Bir asırlık yaşına sahip olan müze, Buryat kültürünü ve Buryat tarihini yansıttığı gibi ülkenin adeta vitrin turizm merkezlerinden biridir. Müzede yaklaşık 45 000 tarihsel-kültürel eser ve yaklaşık 7000 arkeolojik eser sergilenmektedir. Ayrıca müzede çok sayıda resmi belge, mektup, fotoğraf, resim, siyasi belge, tarihi belge, afiş, gazete, dergi, kitap, mobilya ve kişisel eşya sergilenmektedir.³² Hangalova Buryat Tarihi Müzesi, Ulan-Ude kentinde Profsoyuznaya sokağında yer almaktadır. Müzede, Ortodoks, Müslüman, Budist, Moğol, Çin, Türk, Hun, Rus ve Buryat kültürü le ilgili çok sayıda sanat eseri ve tarihsel eşya yer almaktadır.

³⁰ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.museum.ru/M1204>
- <https://muzeolog.com/rossiya/muzey-prirody-buryatii.html>
- <https://www.culture.ru/institutes/11734/muzei-prirody-buryatii>
- <http://2020.muzeyrb.ru/mpriir/>

³¹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://www.culture.ru/institutes/11492/khudozhestvennyi-muzei-im-c-s-sampilova>
- <http://www.museum.ru/M1576>
- <http://2020.muzeyrb.ru/msamp/>
- <http://www.visitburyatia.ru/company/artsampilov/>

³² Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://2020.muzeyrb.ru/mhistory/>
- <https://www.culture.ru/institutes/20227/muzei-istorii-buryatii-im-m-n-khangalova>
- <http://www.visitburyatia.ru/company/HistoryBur/>
- <http://www.museum.ru/M2791>

1.3.4. Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi

Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi (Harita 2) (Rusça: Национальный музей Республики Бурятия) Sibiryaya bölgesinin en ünlü, en zengin ve en büyük müzelerinin başında gelir. 2011 yılında Hangalova Buryat Tarihi Müzesi, Sampilova Ulusal Sanat Müzesi ve Buryatya Doğa Müzesi birleşerek Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi adı altında tek bir çatı altında toplanmışlardır. 2013 yılında bu üç müzeye Novoselenginsk Dekabrist Müzesi de eklenmiş böylece Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi dört müzeyi kendi bünyesinde toplamıştır. Bugün Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesi 150 000’den fazla tarih, kültür, folklor, ekoloji, sanat ve arkeolojik eser barındırmaktadır. Buryatya’nın coğrafi ve ekolojik zenginliklerini, bitki ve hayvan türleri çeşitliliğini, arkeoloji ve sanat eserlerini, halk kültürü, el sanatları ve tarihsel eserlerini aynı çatı altında toplayan dünyanın tek müzesidir. Müzede Bronz Çağı, Demir Çağı ve Orta Çağ dönemine ait çok zengin bir arkeolojik koleksiyon yer almaktadır. Ayrıca müze, çok değerli heykel, resim, grafik, mücevher, tarihi belge, afiş, gazete, dergi, kitap ve fotoğraflara da sahiptir. Müze hem Buryat kültürünü, tarihini ve sanatını hem de Rus kültürünü, tarihini ve sanatını harmanlayan ve aynı anda yansıtan Rusya’nın tek müzesidir.³³

1.3.5. “Svetlaya Polyana” Etno–Ekolojik Müzesi

“Svetlaya Polyana” Etno–Ekolojik Müzesi (Rusça: Парк-музей «Светлая поляна») başkent Ulan-Ude kentinden 240 km. uzaklıkta yer alır. Buryatya’nın hem ekoloji temalı hem tarih hem de etnokültür temalı en önemli karma müzesidir. Bu ilginç açık hava müzesi, yerel ressam Vladimir Şelkovnikov ve onun eşi Elizabeta Şelkovnikova’nın büyük emeği ve katkılarıyla 1999 yılında hizmete girmiştir. Müze alanı içindeki binalar XVII. yüzyıl mimarisine göre inşa edilmişler ve çok romantik tarihsel bir görünüm sergilemektedirler. Park alanında Buryat, Rus ve Evenki topluluklarının sanatını ve kültürünü yansıtan üç farklı sergi alanı yer almaktadır. Baykal gölü kıyısında ve Maksimiha köyünde yer alan müze Barguzin Rayonu sınırları içinde kalmaktadır. “Svetlaya Polyana” Etno–Ekolojik Müzesi sınırları içinde yer alan, Tarihi Rus köy evleri, Rus saunası, Şelkovnikov Malikânesi, Ortodoks Kilisesi, Tarihi Evenki evleri ve jeoloji sergisi en çok ilgi çeken turistik mekânlardır.³⁴

1.3.6. Ulan-Ude Kentindeki Lenin Anıtı

Ulan-Ude Kentindeki Lenin Anıtı (Foto 8) (Rusça: Памятник Ленину в Улан-Удэ) “Ploştadi Sovetov” adındaki kent meydanında yer almakta ve SSCB’nin kurucusu olan Vladimir İliç Lenin’in baş kısmından oluşmaktadır. Bu ilginç tarihsel-kültürel anıt, aslında dünyanın en büyük Lenin kafası heykelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Ulan-Ude kentini ziyaret eden yabancı turistler genelde bu heykelin önünde hatıra fotoğrafları çekmektedirler. Bugünkü Buryatya Hükümeti binası önünde yer alan bu devasa heykel 7,7 metre yüksekliğinde ve 42 ton ağırlığındadır. 5 Kasım 1971 tarihinde resmi açılışı yapılan Lenin heykeli, sanatçı ve heykeltıraş G. V. Neroda, A. N. Duşkin, P. G. Zilberman ve Y. G. Neroda tarafından tasarlanmış ve inşa edilmiş, ayrıca yurt içinde ve yurt dışında birçok sanat ödülü almıştır.³⁵ Aslında bu görkemli heykelin açılışı Lenin’in doğum gününün 100’üncü yılına yetiştirilerek 1970 yılında yapılması planlanmış ama yetiştirilemediği için bir yıl gecikmeyle ancak 1971 yılında tamamlanmıştır. Yarım yüzyıldan daha uzun bir zaman diliminde Buryatya’nın başkenti Ulan-Ude’de Lenin heykeli yerli ve yabancı turistlerin meraklı bakışları altında görkemli varlığını sürdürmektedir.

³³ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://2021.muzeyrb.ru/>
- <http://www.museum.ru/M2791>
- <https://www.culture.ru/institutes/11498/nacionalnyi-muzei-respubliki-buryatiya>

³⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://sv-polyana.narod.ru/>
- <https://www.kumutkan.ru/tours/park-muzey-svetlaya-polyana>
- <https://primorochka.ru/baykal/maksimiha/512-svetlaya-polyana.html>

³⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://www.culture.ru/institutes/26892/pamyatnik-leninu-v-ulan-ude>
- <https://www.baikal-daily.ru/news/16/401949/>
- <https://tonkosti.ru/>

Foto 8: Ulan-Ude Kentinde Yer Alan Dünya'nın en büyük Lenin Kafa Heykeli (Anıtı)

Kaynak: <https://www.jimrogers.com/adventure/ulan-ude-russia-2/>, 2021.

1.3.7. Zabaykalya Etnografya Müzesi

1973 yılında resmi açılışı yapılan Zabaykalya Etnografya Müzesi (Harita 2) (Rusça: Этнографический музей народов Забайкалья) 37 hektarlık alana yayılmış olan bir açık hava müzesidir. Bu ilginç müze, başkent Ulan-Ude yakınlarındaki Verhnaya Berözovka belediye sınırları içinde yer almaktadır ve Rusya'nın en büyük açık hava müzelerinden biridir. Buryat yerli halklarının folklorunu, yaşamını, sanatını, tarihsel geçmişini ve kültürünü yansıtan müze alanında 11000'den fazla kültürel unsur ve 40 tarihi ve mimari anıt sergilenmektedir. Müze sınırları içinde sekiz farklı tematik alan vardır ve bunlar arasında arkeolojik alan, ekolojik alan, Buryat halkı alanı ve Evenki halkı alanı en popüler ve en dikkat çekenleridir.³⁶

Buryat Cumhuriyeti sınırları içindeki tek büyük açık hava müzesi özelliğini gösteren Zabaykalya Etnografya Müzesinin kuruluşunda ve gelişmesinde Aleksey Pavloviç Okladnikov ve Nikolay Buinoviç Pivovarov'un çok büyük emekleri ve katkıları olmuştur. 1968 – 1976 döneminde müzenin hazırlanması ve faaliyete geçmesi için büyük çaba harcayan bu yöneticilerin fedakâr çabaları olmasaydı bu müze bugün var olamazdı denilebilir. Buryat Cumhuriyeti'nin 50. yıl kuruluş yıl dönümünde, 6 Temmuz 1973 tarihinde bu görkemli müze faaliyete geçmiştir. Geniş müze alanına, 1976 yılında "Doğa alanından bir köşe" adı altında Buryatya'nın ekolojik zenginliklerini yansıtan küçük bir doğa müzesi de eklenmiştir. Soyot, Evenki, Rus, Kazak ve Buryat halklarının tarihsel geçmişini ve kültürünü yakından tanımak isteyenler için müze inanılmaz güzel sergiler ve ürünler sunmaktadır. Özellikle öğrenciler ve gençler için müzenin büyük bir pedagojik önemi ve işlevi vardır.

1.3.8. "Buryatya'nın Anası" Heykeli

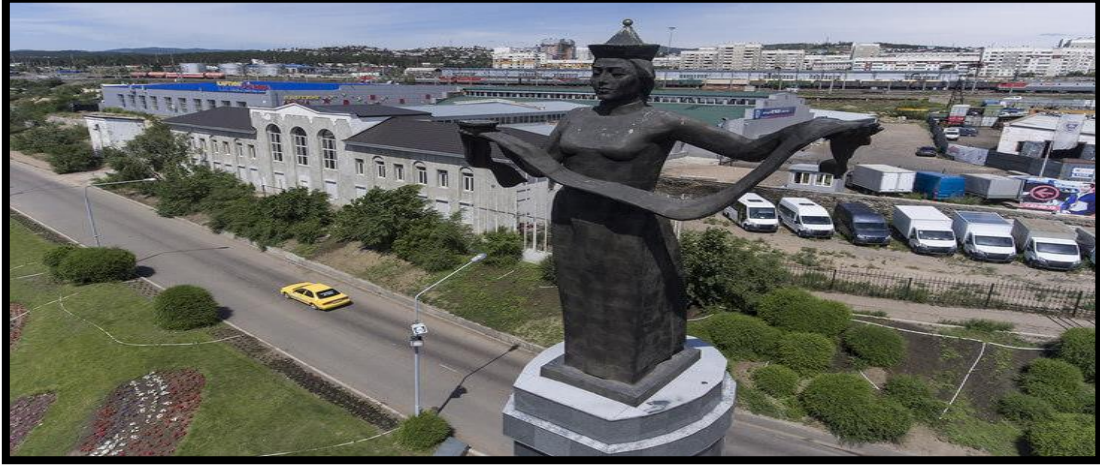
"Buryatya'nın Anası" heykelinin yaratıcısı, Buryatya Cumhuriyeti Halk Sanatçısı Erdeni Tsidenov'dur. Buryatya'nın misafirperverliğini sembolize eden bu heykel, sekiz metrelik yüksek bir kaide üzerinde yer alan yine sekiz metre yüksekliğinde bronz bir kadın figürden oluşmaktadır. Geleneksel kıyafetlerle süslenmiş kadın, ellerinde geleneksel bir hadak (Buryat misafirperverliğini simgeleyen ritüel bir atkı) tutmaktadır. Ulan-Ude kentinin hemen hemen her yerinden görülebilen heykelin toplam yüksekliği 16 metreye ve açık şekilde uzanan kollarının toplam uzunluğu da 6 metreye ulaşmaktadır. Sonuç olarak, çok çarpıcı ve etkileyici bir sanat kompozisyonu olup ülkenin en ünlü turizm vitrinini oluşturmaktadır. "Misafirperver Buryatya" veya "Buryatya Özgürlük Anıtı" (Rusça: Скульптура «Мать Бурятия» или «Гостеприимная Бурятия») olarak da adlandırılan bu ünlü heykel (Foto 9), XXI. yüzyılda Buryat Cumhuriyeti'nin adeta sembolü olmuştur. Cumhuriyet sınırları içindeki en yüksek heykel olan "Buryatya'nın Anası" 2002 yılında Ulan-Ude kent merkezine Lenin sokağının başına konulmuştur. Daha

³⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://xn--80akfjmebi8an4c6c.xn--p1ai/>
- <http://www.museum.ru/M1799>
- <https://xn--80aqahqhdflcnad8n.xn--p1ai/park/etnograficheskij-muzej-narodov-zabajkalya/>

sonra 2008 yılında bu görkemli bronz heykel Selenginski Köprüsü'ne kentin giriş bölgesine taşınmıştır. Hava limanından Ulan-Ude'ye doğru ilerleyen turistleri, kent girişinde karşılayan bu devasa heykel, onları adeta kucaklamaktadır. “Misafirperver Buryatya” anıtı, New York'ta konukları ağırlayan Özgürlük Anıtı'nın bir nevi Buryat versiyonu olduğu da söylenebilir.³⁷

Foto 9: Buryatya'nın Anası Heykeli

Kaynak: <https://skyweb.pw/dostoprimechatelnosti-ulan-ude/>, 2021.

1.3.9. Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı

Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı³⁸ (Rusça: Байкало-Амурская магистраль) üzerinde yer alan Taksimo, Severomuysk, Severobaykalsk ve Nijneangarsk bu bölgedeki en önemli turizm merkezleridir. Taksimo 10 000 nüfuslu şirin ve küçük bir kasaba yerleşmesidir.³⁹ Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı'nın Buryatya topraklarındaki en önemli ulaşım merkezlerinden biri olan Taksimo, önemli bir demiryolu kavşak noktası olup aynı zamanda bölgedeki altın madenciliğin ve ormancılık faaliyetlerinin de merkezidir.

Taksimo ve yakın çevresinin başlıca turizm çekicilikleri şunlardır:⁴⁰

- Ulto, Moloçnoe ve Berançevsk Gölleri
- İrkutskaya ve Paramskaya Mağarası
- Muyskiy Gigant Zirvesi (3067 m.)
- Zolotoe Platosu
- Muya ve Vitim Vadisi
- Tolmaçevsk, Taksimov ve Muysk su kaynakları

Kiçerskoe Gölü ve Verhnaya Angara deltasının batısında yer alan Nijneangarsk, Kuzey Buryatya'nın en önemli yerleşmesidir. Baykal gölünün en kuzey ucunda, Severobaykalsk kentinin 23 km. kuzeydoğusunda yer alan Nijneangarsk, 5000'den az nüfus barındıran küçük bir demiryolu kasabasıdır. Evenki topluluklarının yaşadıkları bölgede 1643 yılında kurulmuş olan eski bir Rus yerleşmesi olup, bugün Severobaykalsk Rayon'un idari merkezidir. Bugün önemli bir sanayi ve ulaşım merkezi olan Nijneangarsk, hem bir liman kentidir hem modern bir havaalanına sahiptir hem de Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı'nın en önemli istasyonlarından biridir. Kiçera Delta Ovası ile Baykal sahillerinin birleştiği bir alanda yer alan kasaba, iç göçler sonucunda nüfus kaybeden bir yerleşmedir. Ortodoks Vladimirovskaya Kilisesi, Baykal Gölü'nün en kuzey noktasını gösteren anıt heykel, “Verhneangarskiy

³⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://gordburyatia.ru/arhitektura/147-skulptura-mat-buryatiya.html>
- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-127/item-3178/>
- <https://www.culture.ru/institutes/26314/skulptura-mat-buryatiya>

³⁸ Baykal – Amur Güzergâhı ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: : Atasoy, E. & Atış, E. (2021) “Siyasi Coğrafya Perspektifinden Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı”, Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, No: 8 (69), s. 993-1021

³⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://gorodarus.ru/taksimo.html>

⁴⁰ Borisov, G. B., (2018) “Bolşoy Atlas Rossii”, İzdatelstvo “AST”, Moskova

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

Ostrog” Kültür-Turizm Merkezi, Baykal sahilleri ve Bölge Müzesi Nijneangarsk yöresinin başlıca turistik merkezleridir.⁴¹

Baykal gölünün en kuzeyinde yer alan Severobaykalsk, Nijneangarsk kasabasının 23 km. güneybatısında yer almaktadır. Tiya Irmağının sularını Baykal gölüne boşalttığı yerde kurulmuş olan kent, 23 000’i aşan nüfusuyla Ulan-Ude’den sonra Buryatya’nın en büyük ikinci kentidir. Baykal-Amur Demiryolu Güzergahı’nın kuzey Buryatya’daki başlangıç noktasını oluşturan Severobaykalsk, 1970 yılında kurulmuş genç bir yerleşme olup 1980 yılında kent statüsü almıştır. Severobaykalsk kenti ve yakın çevresinin başlıca turizm çekicilikleri şunlardır:⁴²

- Goudjekit Termal Su Kaynakları
- Evenki Etnokültür Merkezi Sinilga
- BAM Müzesi
- Buryat Kültür Merkezi “Bayar”
- Kurkula Vadisi
- Baykalskoe Köyü
- Baykal sahillerindeki Ludar Burnu
- Slyudanski Gölleri
- Kazanski Ortodoks Kilisesi
- Romantik Yarki Adası
- Gitar Gölü
- Zareçnoe Otantik Kazak Köyü
- Onokoçanskaya ve Senogda Körfezleri
- “Bolşaya Medveditsa” ve “Malaya Medveditsa” kış turizm ve kayak merkezleri

1.4. Doğal Turizm Çekicilikleri

Jeomorfolojik ve hidrografik çekicilikler, şelaleler, göller, kanyon vadileri, sulak araziler, plajlar, adalar, körfezler, mağaralar, ormanlık araziler, akarsu vadileri ve volkanik araziler, BC’inde en yaygın görülen doğal turizm çekicilikleridir. Aşağıdaki satırlarda Buryatya sınırları içinde yer alan başlıca doğal turizm merkezlerinin coğrafi konumu, başlıca özellikleri ve turizm potansiyeli örnekler verilerek irdelenmiştir.

Harita 3: Buryat Cumhuriyeti Doğal Turizm Merkezleri

⁴¹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://xn--80aaigeltrcc9am.xn--p1ai/>
- <https://travelask.ru/russia/nizhneangarsk/places>
- <https://samovar.travel/city/nizhneangarsk/>

⁴² <https://www.baikal-olkhon.ru/mesta-na-baikale/sever/>

1.4.1. Baykal Gölü

İrkutsk Oblastı ile Buryat Cumhuriyeti arasında uzanmakta olan Baykal Gölü (Foto 10, Harita 3), Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Dünyanın en yaşlı göl oluşumlarından biri olan Baykal yaklaşık 20 – 30 milyon yıl önce oluştuğu tahmin edilmektedir. Yarım ay şeklindeki gölün kuzey-güney istikametindeki uzunluğu 636 km. ve doğu-batı istikametindeki genişliği de minimum 24 kilometre ve maksimum 81 kilometredir. Yüzölçümü olarak yaklaşık Belçika toprakları büyüklüğündeki gölün toplam alanı 31 772 km² olup dünyanın en temiz sulara sahip ve en çok ziyaret edilen göllerden biridir. Baykal'a sularını boşaltan 336 akarsu vardır ama sadece tek bir akarsu (Angara) Baykal sularını Yenisey Nehrine taşımakta ve açık havza olmasını belirlemektedir. Selenga, Verhnaya Angara, Barguzin, Snejnaya, Kika, Turka, İrinda, Şegnanda, Tompuda, Froliha, Anga, Goloustnaya, Baguldeyka, Kiçera, Tuya, Slyudanka, Goremyaka, Kurkala, Goryaçaya ve Sarma Baykal Gölüne sularının boşaltan en büyük ırmaklardır. Baykal Gölünü besleyen ırmak sularının % 60'ını Selenga nehri tek başına oluşturmaktadır.⁴³ Baykal Gölü yüksek dağlarla ve donmuş topraklarla kaplı arazilerle çevrili olup çok seyrek nüfuslu bir bölgede yer almaktadır. Baykal kıyılarındaki yerleşmelerde sadece 14000 – 15000 civarında insanın yaşaması bunu kanıtlamaktadır.

Foto 10: Baykal Gölü

Kaynak: <https://makotrav.com/baikal-webcam/>, 2021.

Dünyada sadece 6 gölün çanak derinliği 500 metreyi aşmaktadır ve bunlardan biri de Baykal gölüdür. Tektonik oluşuma sahip olan Baykal 742 metre ortalama derinliğe sahip, yaklaşık 2100 kilometrelik kıyı şeridi uzunluğu olan ve devasa göl çanağında 23 615 km³ tatlı su barındıran deniz boyutlarında bir göldür. Baykal gölünde irili ufaklı 27 ada yer almaktadır ve bunların arasında Olhon (729 km²) en büyük olanıdır. Baykal Gölü su toplama havzasının toplam alanı 571 000 km² olup, bunlardan yaklaşık 300 000 km² si Moğolistan Cumhuriyeti sınırları içinde ve 271 000 km² si de Rusya Federasyonu sınırları içinde yer almaktadır. İrkutsk, Bratsk, Ulan – Ude, Severobaykalsk, Nijneangarsk ve Ust Barguzin, Baykal Gölü havzası sınırları içinde yer alan en önemli yerleşmeler ve en işlek turizm merkezleridir.

Asya kıtasının en büyük yüzölçümüne sahip tatlı su gölü olan Baykal, yüzölçümü bakımından dünyanın yedinci en büyük gölüdür. Rusya İmparatorluğu döneminde Baykal Gölü Kutsal Deniz (Rusça: «Святое море» - Svyatoe More) olarak adlandırılmış, tarihi Çin kaynaklarında ise “Bey Hay” yani “Kuzey Deniz” olarak tanımlandığı görülmektedir. Evenki topluluğu Baykal Gölünü “Lamu” yani “Deniz” olarak adlandırırken, Moğol onları “Tengis” demişler, oysa Buryatlar onu “Baygaal Dalay” yani “Büyük Göl” olarak tanımlamışlar. Bu nedenle de bugünkü Rusların kullandıkları Baykal adı Buryat dilinden Rusçaya geçtiği iddia edilebilir.⁴⁴

Matematik konum olarak 55°47' ile 51°28' kuzey enlemleri ve 103°43' ile 109°58' doğu boylamları arasında yer alan Baykal, deniz seviyesinden 455 metre yüksekte bulunmaktadır. Baykal

⁴³ https://rpn.gov.ru/new_structure/activities/defence_baikal/

⁴⁴ <https://www.magicbaikal.ru/common.htm>

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

çanağı Rusya tatlı sularının %90'ını ve dünya tatlı sularının yaklaşık %20'si tek başına oluşturmaktadır. Bu nedenle de Rus kaynaklarında Baykal “gezegenimizin su kuyusu” olarak adlandırılmıştır.⁴⁵ Maksimum göl derinliği 1642 metre olduğundan dolayı Baykal dünyanın en derin gölüdür. Dünyanın ikinci en derin gölü olan Afrika'daki Tanganika gölünden yaklaşık 200 metre daha derin olup bu gölden yaklaşık iki kat daha fazla tatlı su barındırmaktadır. Dünyadaki tatlı su kaynaklarının beşte birine sahip olan Baykal, üç büyük çukurdan oluşur. Göl çanağının Güney Çukurunun maksimum derinliği 1430 metredir, Orta Çukurunun maksimum derinliği 1642 metredir ve Kuzey Çukurunun maksimum derinliği de 1430 metredir.⁴⁶

Baykal'ın suyu dünyanın en temiz, en şeffaf ve oksijen açısından en zengin göl sularının başında gelir. Açık havalarda göl sularındaki görüş mesafesi 40 metreye kadar ulaşmaktadır. Ayrıca, Baykal Gölü'nün flora ve faunası benzersiz olup çok sayıda endemik ve relikat canlı barındırmaktadır.⁴⁷ Örneğin göl sularında tespit edilen 1000'den fazla yerli bitki ve hayvan türü dünyanın başka hiçbir yerinde görülmemektedir. Her yıl yaklaşık 1,5 - 2 milyon turist tarafından ziyaret Baykal Gölü, Buryatya'nın en önemli turizm merkezidir. Buryatya topraklarında yer alan Tanhoy, Babuşkin, Posolskoe, Goryaçinsk, Maksimiha, Ust-Barguzin, Turka, Vidrino, Gremyaçinsk, Nijneangarsk ve Severobaykalsk yerleşmeleri hem en çok konaklama tesisine sahip turistik merkezlerdir hem de Baykal Gölü kıyılarında tatil yapanların Buryatya'daki en önemli çıkış noktalarını oluşturmaktadırlar.⁴⁸

1996 yılında Baykal Gölü'nde yer alan 90 000 km²'lik alan (Sırbistan'dan daha büyük bir alan) UNESCO koruması altına alınmıştır. Baykal gölünde en çok ziyaret edilen başlıca turistik çekicilikler ve en popüler turizm merkezleri Tablo 1'de detaylı gösterilmiştir.⁴⁹

Tablo 1: Baykal Gölü ve Yakın Çevresinin Başlıca Turizm Çekicilikleri⁵⁰

Listvyanka Tatil Merkezi	Slyudanka Kasabası	Olhon Adası
Svyatoy Nos Yarımadası	Çivirkuyski Körfezi	Küçük Deniz
Uşkani Takımadaları	Barguzin Körfezi	Meteor Gölü
Barguzin Vadisi	Peşçanaya Koyu	Hoboy Burnu
Hakusi Sıcak Su Kaynakları	Suvinskaya Saksoniya	Taltsi Müzesi
Tajeranskie Stepleri	Baykal Müzesi	Ogoy Adası
Etnopark “Zolotaya Orda”	Şamanka Kayalığı	Froliha Gölü
Baykalskiy Priboy	Çerski Kayalığı	Aya Koyu
Goudjekit Termal Kaynakları	Kotelnikov Burnu	Yarki Adası
Dzelinda Termal Kaynakları	Meçta Mağarası	Tanhoy Kasabası
İvolginsk Budist Tapınağı	Tarbagatay Köyü	Granatov Piyajı

1.4.2. Sönmüş Volkanlar Vadisi

Sönmüş Volkanlar Vadisi (Harita 3) (Rusça: Долина потухших вулканов) Sibiry'a'nın en ilginç doğal oluşumlarının başında gelir. Buyatya'nın güneybatısında Büyük Sayan Dağlarında ve Okinski rayon sınırları içinde ülkenin en ilginç jeomorfolojik oluşumlarının başında gelen Hi-Gol Vadisi yani ünlü

⁴⁵ https://baikaltravel.ru/tours_excursion_baikal/baikal

⁴⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.baikalvisa.ru/baikal/>
- <https://www.baikalika.ru/baikal/o-baykale/>

⁴⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://fanatbaikala.ru/chudo-sveta-bajjkal>
- <https://wikiway.com/russia/ozero-baykal/>
- <https://sport-marafon.ru/article/lektcii/baykal-zimoy-i-letom-geografiya-klimat-dosug-traditsii/>

⁴⁸ https://www.russiadiscovery.ru/news/dostoprimechatelnosti_baikala/

⁴⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://russia.com/ru/activity/>
- <https://www.baikalika.ru/baikal/activity/>
- <https://russia.travel/objects/279389/>
- <https://tonkosti.ru/%D0%91%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%B0%D0%BB>

⁵⁰ Bakınız:

- https://www.russiadiscovery.ru/news/dostoprimechatelnosti_baikala/
- <https://mishka.travel/blog/index/node/id/3940-10-mest-kotorie-stoit-posetit-na-baikale/>
- <https://tonkosti.ru/>

Volkanlar Vadisi yer alır. Bu derin vadide, Mezozoik zamana kadar aktif olan 30 civarında volkan konisi yaklaşık 20 kilometrelik bir araziye yayılmıştır. Hi-Gol Vadisinde yer alan soğumuş lavlar ve ilginç volkanik araziler muazzam bir görüntü oluşturmaktadırlar. Jombolok Irmağı havzasında yer alan Volkanlar Vadisi, Arşan Kaplıcalarına ve Hara-Nur Gölüne çok yakın mesafede yer almaktadırlar. Ünlü Rus coğrafyacı Kropotkin'in soyadını taşıyan Kropotkin Dağı bu sönmüş volkanlar arasında en ilginç ve en güzel olanıdır. Çapı 200 metre ve yüksekliği 120 metre olan Kropotkin, Buryatya sınırları içindeki en genç sönmüş yanardağıdır. Kropotkin Volkanının 3 km. uzağında bir başka sönmüş yanardağı olan Peretolçin yer alır. Peretolçin Volkanının çapı 140 metre ve yüksekliği 2050 metredir. Bu yörede bilimsel araştırmalar yaparken hayatını kaybeden Rus jeoloji uzmanı Sergey Pavloviç Peretolçin'in adını taşıyan volkanın krater kısmında 10 metre çapında, küçük bir krater gölü yer almaktadır.⁵¹

1.4.3. Hara-Nur Gölü

Buyatya'nın güneybatısında Büyük Sayan Dağlarında ve Okinski Rayon (il) sınırları içinde yer alan Hara-Nur Gölü (Harita 3) Buryat dilinde "Kara Göl" anlamına gelmektedir. Gölün toplam alanı 9 km², maksimum derinliği 51 metre ve su toplama havzası da 220 km²'dir. Yaklaşık 10 km. uzunluğundaki göl deniz seviyesinden 1649 m. yükseklikte yer almakta, berrak soğuk sulara ve çok zengin balık çeşitliliğine sahiptir. Hara-Nur Gölü Jombolok ırmağının lav akıntılarıyla tıkanması sonucu oluşmuş bir volkanik set gölüdür. Urda-Şan, Hoyto-Şan, Buştig, Sagan-Ser, Talgata ve Hadarus dereleri, Hara-Nur Gölüne sularını boşaltan başlıca akarsularıdır. Oluşum bakımından Volkanik kökenli olan bu göl Sönmüş Volkanlar Vadisinde yer alır ve yaklaşık 5000 – 5500 yıl önce oluşmuştur.⁵² Doğa yürüyüşü, volkanlar vadisindeki geziler, at sırtında gezi gözlemler ve balıkçılık göl çevresinde uygulanan en yaygın rekreasyon faaliyetleridir. Göl suları yıl boyunca 10°C'den fazla ısınmadıkları için yüzmeye müsait değildir. Volkanlar vadisi ile Hara-Nur Gölüne ulaşmak isteyen turistler için çıkış noktası bu alana en yakın yerleşim yeri olan Orlik kasabasıdır. Coğrafi kopukluk, yüksek engebeli araziler, modern ulaşım yollarının olmaması, yerleşim yeri ve konaklama tesislerinin olmaması bu yörede turizmin gelişmesini daha uzun dönem engelleyecek gibi görülmektedir.

1.4.4. Sobolin Gölü ve Skazka Şelalesi

Buryatya'nın güneyinde Kabanski Rayon sınırları içinde yer alan Sobolin Gölü (Harita 3) (Rusça: Соболинное озеро) ülkenin en popüler rekreasyon alanlarından biridir. Baykal Gölü kıyısındaki Vidrino kasabasına çok yakın mesafede bulunan bu göl çok güzel Tayga ormanlarıyla çevrilidir. Göl çanağı kendi içinde Bolşoe Sobol (Büyük Sobol) ve Maloe Sobol (Küçük Sobol) olarak kendi içinde ikiye ayrılır. Hamar-Dabar Dağlarında yer alan bu göl, Snejnaya ırmağının derin vadisinin hemen doğusunda ve Skazka Şelalesinin hemen kuzeyinde yer almaktadır.⁵³ Deniz seviyesinden 640 metre yüksekte yer alan gölün maksimum derinliği 50 metre, yüzölçümü 1,1 km² genişliği 500-600 metre ve uzunluğu da 2 – 2,5 kilometredir. Selenginki vadisinde yer alan bu küçük göl, alüvyal set özelliği gösterir ve Vidrino kasabasının 28 kilometre güneyinde yer alır. Sobolin Gölü Hamar-Dabar Dağlarının en büyük ve en temiz gölüdür, bu nedenle de çok sayıda turist tarafından ziyaret edilir. Dış görünüm olarak Baykal Gölüne benzediğinden dolayı, coğrafyacılar onu "Baykal'ın küçük kardeşi" olarak adlandırmışlar. Hara-Nur Gölünde olduğu gibi Sobolin suları da yıl boyunca 10°C'den fazla ısınmadıkları için yüzmeye pek müsait değildirler. Mantar ve meyve toplamak, dağ yürüyüşü, kampçılık ve balıkçılık göl kıyılarında en yaygın rekreasyon faaliyetleridir.⁵⁴

⁵¹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- https://www.vpoxod.ru/page/toponym/dolina_vulkanov_info
- <https://www.irk.ru/tourism/sayan/volcano/>

⁵² Daha detaylı bilgi için bakınız:

- https://baikalrafting.com/kombi/ozero_hara_nur/
- <http://www.turizmynn.ru/object/view/17/>
- <https://nature.baikal.ru/obj.shtml?obj=lake&id=haranur>

⁵³ Borisov, G. B., (2018) "Bolşoy Atlas Rossii", İzdatelstvo "AST", Moskova

⁵⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://apartos.ru/buryatia/landmarks/buryatia-195-sobolinnye-ozera.html>
- <https://turizm.ngs.ru/baikal/sights/ozero-sobolinie-ozera-2999/>
- https://fanatbaikala.ru/tury-na-bajkal/sobolinnye_ozera
- <https://www.tourister.ru/world/europe/russia/city/vydrino/lakes/37244>
- <http://www.gukov.ru/qa/4.2.html>

Göl çevresinde yaban mersini, ahududu, kuş üzümü ve yaban çileği gibi çok çeşitli orman meyveleri yetişmektedir. Tayga ormanlarıyla çevrili olan bu yüksek göl, şehirlerden ve gürültülü ortamlardan kaçmak isteyenler için mükemmel bir dinlenme fırsatı sunmaktadır. Göl çanağının 7-8 kilometre güneyinde Krasnaya dere yatağında Skazka Şelalesi yer almaktadır. Sobolin Gölünü ziyaret eden turistler, yaklaşık 20 metre yüksekliğindeki Skazka Şelalesini de mutlaka görmelidirler. Güney Baykal Yöresini yakından tanımak isteyenler, temiz ve sessiz Tayga ormanları ile balık bakımında zengin derelerde tatil yapmak isteyenler ve özellikle çadırlarla doğa içinde kamp kurmayı arzulayanlar için Sobolin Gölü ve Snejnaya Vadisi tam da aradıkları coğrafi mekândır.

1.4.5. Küçük Jombolok Şelalesi

Buryatya'nın güneybatısında Büyük Sayan Dağlarında ve Okinski rayon sınırları içinde volkanlar vadisinin en ilginç turistik çekiciliklerinden biri olan görkemli bir şelale yer alır. Küçük Jombolok Şelalesi (Harita 3) (Rusça: Малый Жом-Болок) Buryatya'nın en yüksek ve en romantik şelalelerinin başında gelir. Jombolok deresinin Oka ırmağı ile birleşmesine yakın bir yerde yer alan şelalenin deniz seviyesinden yüksekliği 1255 metredir. Yaklaşık 22 metre yüksekliğindeki şelale, Jombolok ırmağı vadisinde ve Orlik kasabasının hemen kuzeyinde yer alır. Rafting sporlarına müsait olan Oka ve Jombolok vadileri kışın şelale ile birlikte tamamen donmaktadır. Yerli Buryat halkı için kutsal kabul edilen şelale, engebeli ve yüksek ama çok sayıda doğal güzellik barındıran ilginç bir yörede yer alır.⁵⁵

1.4.6. Kutsal Burin Han Dağı

Burin Han Dağı (Harita 3) (Rusça: Гора Бурин-Хан) ülkedeki inançlı Budistler arasında en popüler yerlerin başında gelir. Asya'daki en ünlü ve en görkemli beş Budist tapınağından biri olan Burin-Han, Buryatya'nın Djidinsk Rayon sınırları içindeki Borgoy steplerinde yer almaktadır. Hamar-Dabar dağlarında, İnzagatuy köyünün 12 kilometre kuzeybatısında yer alan Burin Han Dağı tüm Rusya'da yaşayan Budistler için kutsal ve sevilen bir turistik merkezdir. Tagley ve Gusinoe Göl çanakları arasında yer alan Burin Han, Buryat dilinde "Mükemmel Han" veya "Gerçek Han" anlamına gelmektedir. Burin Han'ın yamaçlarından birinde, beton ve yapay taştan yapılmış 5,5 metre yüksekliğinde görkemli bir heykel yer almaktadır. Siyah at üzerindeki bir askeri yansıtın bu heykel, kutsal dağın sahibini simgelemektedir.⁵⁶

1.4.7. Slyudansk Gölleri

Slyudansk Gölleri (Harita 3) (Rusça: Слюдянские озера) Buryat Cumhuriyeti'nin en popüler doğal turizm merkezlerinin başında gelirler. BC'nin kuzeybatısında yer alan Küçük ve Büyük Slyudansk Gölleri, Severobaykalsk kentinin 25 km. güneyinde yer almaktadırlar. Oluşum bakımından eski Baykal çanağının jeolojik kalıntıları olan bu göllerin, toplam alanı 240 hektardır. Küçük ve Büyük Slyudansk Gölleri bir kanalla birbirine bağlanır ve bir tepeyle Baykal göl çanağından ayrılırlar. Büyük Slyudansk Gölü yaklaşık 200 hektarlık bir alana sahip ve derinliği 20 metreye ulaşmaktadır. Küçük Slyudansk Gölü'nün alanı 40 hektardır ve derinliği de 3 metre civarındadır. Büyük Slyudansk Gölü yaklaşık 2 km. çapındadır ve güzel kumlu plajlara sahiptir. Baykal Gölünün batı kıyılarında ve Severobaykalsk Rayonu sınırları içinde yer alan göller, Buryatya'nın doğa harikası sayılmaktadırlar. Çam ağaçlarıyla çevrili ve güzel kumlu plajlara sahip bu şirin göller, yaz günlerinde serinlemek ve yüzmek isteyenlerin uğrak noktalarının başında gelirler. Göl suları temiz ve berraktır, çünkü yörede sanayi tesisi yoktur. Balık avlamak, dinlenmek, kamp kurmak, göl kıyısında yürüyüş yapmak ve yüzmek için her yıl binlerce turist bu gölleri ziyaret etmektedir. Tonkiy Burnu, Baykal kıyıları, Severobaykalsk kasabası ve Slyudanka Vadisi yöresinin diğer popüler turistik merkezleridir.⁵⁷ Slyudansk Göllerinin yaz günlerinde Baykal

⁵⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://turizm.ngs.ru/baikal/sights/vodopad-vodopad-malij-zhom-bolok-3051/>
- https://nature.baikal.ru/obj.shtml?obj=waterfall&id=small_zhombolok
- https://www.vpoxod.ru/page/toponym/zhombolok_info
- <http://svyato.info/4179-vodopad-malyjj-zhombolok.html>

⁵⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://sib-guide.ru/siberia/di/293>
- <https://gordburyatia.ru/lyudi/3493-dzhidinskiy-rayon-svyaschennaya-gora-burin-han.html>

⁵⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://www.tourister.ru/world/europe/russia/city/severobaykalsk/lakes/33560>
- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-141/item-350/>
- <https://www.irk.ru/tourism/severbaikala/lake/>

gölüne göre daha hızlı ve daha çok ısınmalarının sebebi, daha sıg ve daha küçül alana sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Böylece yaz mevsiminde daha sıcak sulara sahip olan Slyudansk Gölleri, yüzme ve göl sporları bakımından Baykal'a göre daha uygun oldukları ve daha çok tercih edildikleri anlaşılmaktadır.

1.4.8. Gusinoe Gölü

Gusinoe Gölü (Harita 3) (Rusça: Гусиное озеро, Buryatça: Hulin Nur) Baykal hariç tutulduğunda Buryat Cumhuriyeti sınırları içindeki en büyük yüzölçümüne sahip göldür. Güneybatı Buryatya'da Selenginsk Rayon sınırları içinde yer alan bu tatlı sulu göl, 165 km²'lik alana ve 924 km²'lik su toplama havzasına sahiptir. Göl çanağının uzunluğu 24,5 km, genişliği ise 5 ile 9 km. arasında değişmektedir. Göl kıyılarının toplam uzunluğu 65 kilometredir ve gölün maksimum derinliği 28 metredir. Göl kıyılarının bir bölümü bataklıklarla, bir bölümü step sahalarıyla, bir bölümü de ormanlarla kaplıdır. Göl çanağının deniz seviyesinden yüksekliği 551 metredir. Kasım ayından Mayıs ayının başına kadar göl tamamen donmakta ve kalın buz tabakasıyla kaplanmaktadır.⁵⁸

Başkent Ulan-Ude kentinin 101 kilometre güneybatısında yer alan göl, Selenga vadisinin batısında bulunmaktadır. Gusinoozersk ve Novoselenginsk göle en yakın mesafede bulunan kasabalarlardır. Selenginsk Platosunda ve Gusinoozersk çukurluğunda yer alan gölün tek gideğeni (göl ayağını) Bayan-Gol ırmağı oluşturmaktadır. Gusinoe Gölünün sularıyla beslenen Bayan-Gol Irmağı daha sonra Selenga Nehrine sularını boşaltmaktadır. Oysa Tsagan-Gol ve Zagustay dereleri, Gusinoe Gölüne sularını boşaltan en önemli akarsulardır. Gusinoozersk kentinde yer alan ve kömürle çalışan Gusinoozersk Termik Santral hava kirliliğini artırarak göl havzasında ciddi ekolojik sorunlar yaratmaktadır. Yörenin tek önemli tatlı su kaynağı bu göl olmasına rağmen göl suları sanayi atıklar ve evsel atıklarla önemli miktarda kirlenmektedirler. Bir yandan göl seviyesinin düşmesi diğer yandan da çevre sorunlarının yaygınlaşması, gölün geleceğini tehdit etmektedir.⁵⁹ Göl kıyısında sadece iki kırsal yerleşme yer almaktadır: Barati ve Gusinoe Ozero. Yaz günlerinde yakın kentlerden ve özellikle de başkent Ulan-Ude kentinden çok sayıda aile otomobilleriyle ve çadırlarıyla, kısa süreli tatil yapmak amacıyla, Gusinoe Gölü kıyılarına akın etmektedirler. Tektonik karakterli bir tatlı su gölü olan Gusinoe, balıkçılık, trekking, su sporları ve piknik için yaygın kullanılmaktadır.

1.4.9. Dolganskaya Yama Mağara Sistemi

Dolganskaya Yama Mağara Sistemi (Harita 3) (Rusça: Пещера «Долганская яма») Sibiry ve Uzak Doğu bölgesinin en ünlü ve en büyük mağara sistemidir. Mağara sisteminin toplam uzunluğu 5120 metre, toplam hacmi 43 400 m³, toplam yüzölçümü 13 300 m², derinliği ise 135 metredir (Tablo 2). Yaklaşık 2 milyon yıl önce oluşmuş olan bu mağara, Doğu Sibiry'nin ve Baykal bölgesinin en uzun mağarasıdır. Baunti Evenki Rayon sınırları içinde ve Vitim platosunda yer alan Dolganskaya Yama Mağara Sistemi Vitim Nehir havzasında ve Bagdarin köyünün 18 kilometre kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Mağara sisteminin içinde iki küçük göl yer almaktadır. Mağara galerilerindeki hava sıcaklığı derinliğe göre 0°C ile 5°C arasında değişmektedir. Mağara sistemi içindeki göl sularının sıcaklığı ise yıl boyunca 4 °C'dir. Rusya'nın en ilginç karstik oluşumlarının başında gelen mağara sistemi yarasaların kışlama alanıdır. Sibiry'deki en büyük kışlayan yarasa kolonisi (2000'den fazla yarasa) bu mağarada yer almaktadır.⁶⁰

⁵⁸ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://admselenga.ru/gusinoe-ozero/>
- <https://water-rf.ru/>
- <http://www.visitburiatia.ru/places/section-142/item-1973/>

⁵⁹ <https://water-rf.ru/>

⁶⁰ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- https://nature.baikal.ru/obj.shtml?obj=cave&id=dolganskaya_yama
- https://poiskputi.ru/routes/294/peschera_dolganskaya_yama_r_buryatiya.html
- <http://www.geomem.ru/Peshchera-Dolganskaya-yama>
- <https://sib-guide.ru/siberia/di/391>

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

Tablo 2: Buryatya'da Yer Alan ve Uzunluğu 50 Metreyi Aşan Turizme Açılmış Mağaralar⁶¹

Mağara Adı	Yer Aldığı Rayon	Mağara Uzunluğu (m.)	Mağara Derinliği (m.)
Dolganskaya Yama	Baunti Evenki	5120	- 135
Goromin – Agi	Okinsk	400	----
Kaltsitovaya	Pribaykalsk	192	- 42
Plombir	Baunti Evenki	140	- 70
Sirnaya	Kurumkan	120	+35
Gorome – 2	Okinsk	120	----
Delfin	Baunti Evenki	96	- 38
İrkutskaya	Muysk	88	+2
Klüç	Muysk	83	- 57
Andreevskaya	Kurumkan	60	+16

1976 yılında, Malovsk ve Bagdarin köylerinden gelen bir grup öğrenci mağara sistemine girişi tesadüfen bulmuşlar ve 70 metre derinliğe kadar inmeyi başarmışlar. Daha sonraki yıllarda, köylüler ve öğrenciler mağarayı ziyaret etmeyi sürdürmüşler, ancak hiç kimse daha derinlere inmeyi başaramamıştır. Ancak 1981 yılında, İrkutsk Politeknik Enstitüsü'nden gelen profesyonel mağara bilimcileri geniş çaplı bir araştırma başlattıktan sonra, mağara sisteminin çok sayıda yer altı galerisini keşfetmeyi ve daha derinlere inmeyi başarmışlar. Böylece mağara sisteminin çok sayıda tünel, boşluk ve yer altı galerisinden oluşan karmaşık bir karstik sistem olduğu ancak 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır.⁶²

Dolgan Karst Sistemi, Rusya'da donmuş topraklar bölgesinde yer alan ve tüm yıl boyunca pozitif sıcaklık değerlerini koruyan tek mağara alanıdır. Bu nedenle de jeolojik, biyolojik, paleontolojik, hidrojeolojik, zoolojik, mikroklimatik ve jeomorfolojik gözlemler için bir araştırma ve test alanıdır. 1970'li yıllardan beri bu ilginç karstik oluşum yüzlerce Rus bilim uzmanı tarafından detaylı incelenmekte ve araştırılmaktadır.

1.4.10. İninsk Kaya Bahçesi

Binlerce irili-ufaklı kayalıktan oluşan İninsk Kaya Bahçesi (Harita 3) (Rusça: Ининский сад камней), Buryatya'nın en ilginç jeomorfolojik oluşumlarından biridir. Barguzin Vadisinin güneybatı kesimlerinde bulunan İninsk Kaya Bahçesi, Suvo köyüne 15 km. uzaklıkta düz bir arazide yer almaktadır. Ust-Barguzin kentinin kuzeydoğusunda ve İna Vadisinde yer alan İninsk Kaya Bahçesi, Barguzin Vadisinin en çok merak edilen ve en sık ziyaret edilen doğal turizm çekiciliklerinin başında gelir. İna ırmağının doğu ve batı kıyılarında 10 km²'lik düz bir alan üzerinde farklı ebatlarda binlerce kaya parçası yer almaktadır. İna Irmağının İrkutsk Dağlarının çıkış noktasında yer alan bu kayalık arazi, step ve tayga kuşağının kesişim noktasında yer almaktadır. Şekil, renk ve boyut bakımından büyük çeşitlilik gösteren binlerce kaya parçası, bilinmeyen bir güç tarafından geniş bir alana sanki serpiştirilmiş ve sonuçta bu ilginç doğal görünüm ortaya çıkmıştır. Bazı dev granit kayalar 7-8 metre genişliğinde ve 10-12 metre yüksekliğe ulaşmaktadırlar.⁶³

Bazı uzmanlara göre bu kayalar eski buzul dönemlerinden kalma ve buzul aşındırmasıyla oluşmuş morenlerin kalıntılarıdır. Bazı uzmanlara göre ise bu kayalar İna ırmağının taşıyıp biriktirdiği kaya kalıntılarıdır. En az 50 000 yaşında olan bu kayalar hangi sebeple oluşmuşsa oluşsunlar, her yıl binlerce turist bu yöreyi ziyaret etmesine neden olmaktadır. Doğal güzelliklerle dolu yörenin seyrek nüfuslu, sessiz ve huzurlu olması yaz aylarında birçok ailenin burada kısa zamanlı aile çadır tatili veya günübirlik piknik yapmalarına yol açmıştır.

1.5. Doğa Koruma Alanları

Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan başlıca Doğa Koruma Alanları şunlardır:

⁶¹Batotsirenov, E. A. (2012) "Geografiya Aktivnogo Turizma v Respublike Buryatiya. Uçebnoe Posobie", İzdatelstvo: BGSHA imeni V. R. Filippova, Ulan – Ude, s. 34

⁶² <http://museum-nsb.ru/component/k2/item/11>

⁶³ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.baikal-raduga.ru/baikal/barguzin/8/>
- <https://nosviatores.com/ininskij-sad-kamnej/>
- <https://megalithica.ru/ininskij-sad-kamnej.html>

1. Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı (Harita 4)
2. Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı (Harita 4)
3. Djerginski Devlet Doğa Koruma Alanı (Harita 4)
4. Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanı (Harita 4)
5. Zabaykalski Milli Parkı (Harita 4)
6. Tunkinski Milli Parkı (Harita 4)
7. Şumak Doğa Parkı (Harita 4)

Aşağıdaki satırlarda bu doğa koruma alanlarının coğrafi konumları, yüzölçümleri, turizm potansiyelleri, ekolojik özellikleri, kapsadıkları coğrafi unsurlar ve başlıca turistik çekicilikleri örnekler verilerek açıklanmıştır.

Harita 4: Buryat Cumhuriyeti Milli Parkları ve Doğa Koruma Alanları

1.5.1. Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı

Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı (Rusça: Байкальский государственный биосферный заповедник) Buryatya'nın güney kesimlerinde Hamar-Dabar Dağları bölgesinde yer almaktadır. Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı (BDDBRA) 26 Eylül 1969 yılında kurulmuş, 1986 yılında Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı'nın bir parçası kabul edilmiş ve 1996'da Baykal Gölü ile birlikte UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir.⁶⁴ Doğa koruma alanının toplam yüzölçümü 165 724 hektara ulaşmaktadır, bunun 117 214 hektarı ormanlık arazilerden ve 1552 hektarı da su alanlarından oluşmaktadır. Bölgenin geri kalanı esas olarak ağaçsız araziler, yarı kurak step sahalarından ve engebeli sahalardan oluşmaktadır. Selenga vadisi ve Selenga deltası, Selengin Dağları, Musovka Vadisi, Hamar-Dabar Dağları ve Hilok Vadisi BDDBRA sınırları içinde yer alan başlıca önemli coğrafi unsurlardır. BDDBRA müthiş bir coğrafi ve ekolojik çeşitlilik barındırır, dahası Orta Asya steplerini, Sibiryaya tayga ormanlarını, Selenga Vadisini ve Baykal Gölü kıyılarını aynı anda bir araya getiren dünyanın nadir ekolojik alanlarından biridir. Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı'nın ortalama yüksekliği 1450 metre olup, 2316 metrelik Sohor zirvesi, doğa koruma alanının en yüksek noktasını oluşturmaktadır.

Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı topraklarında 1100'den fazla bitki türü, 10 endemik bitkisi, 90'dan fazla çalı ve odunsu bitki türü, 360'tan fazla mantar türü, 300 civarında yosun türü ve 775 liken türü tespit edilmiştir. Zengin flora ve faunaya sahip olan koruma alanında, 52 memeli türü, 303 kuş türü,

⁶⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız:

• <https://baikalzapovednik.ru/>

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

2 sürüngen türü, 2 amfibi türü olmak üzere 376 omurgalı türü yaşamaktadır. Omurgasız hayvanların faunası ise 1700'den fazla türü kapsamaktadır.⁶⁵ Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı topraklarında çevre eğitimi uygulamaları, bilimsel araştırmalar, turistik geziler, ekolojik ve turistik proje uygulamaları, zooloji ve botanik araştırmaları, sağlık turizmi, göl turizmi, dağcılık ve rekreasyon faaliyetleri organize edilmektedir. Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı topraklarında 3 önemli devlet doğa koruma alanı yer almaktadır: Baykalski, Kabanski ve Altaçeyiski. Aşağıdaki satırlarda bu koruma alanları kısaca açıklanmıştır.

Baykal gölünün güney kıyılarında ve Selenga Delta Ovasında yer alan Kabanski Devlet Doğa Koruma Alanı (KDDKA) sınırları içinde çok sayıda sulak alan, kıyı set gölü, bataklık arazi, kuş gözlem yeri ve alüvyal set gölü yer almaktadır. Kudara, Selenginsk, Oymur, İstok, Kamensk, Kabansk ve Şigaevo KDDKA'na en yakın yerleşmelerdir. 1974 yılında oluşturulan ve Kabansk Rayon (il) sınırları içinde yer alan KDDKA'nın toplam 12 255 hektarlık yüzölçümüne sahiptir. Su kuşları yaşama ortamı ve sulak alanların korunmasını amaçlayan Ramsar Sözleşmesinin bataklık araziler, akarsu deltaları ve sulak arazilerin korunmasına büyük rol oynadığı bilinmektedir. KDDKA 1994 yılından itibaren Ramsar Sözleşmesine dâhil edilmiş ve bu alandaki çok sayıda kuş türü koruma altına alınmıştır. KDDKA sınırları içinde ve Selenga Deltasında yaklaşık 300 kuş türü kaydedilmiştir. Göçmen su kuşları için önemli bir habitat alanı oluşturan KDDKA, uluslararası öneme sahip bir sulak alandır. Yeşilbaş ördek, kılkuş, geniş başlı ördek, kızıl başlı ördek, karabaşlı martılar, deniz kırlangıçları ve gri balıkçılar doğa koruma bölgesinde en sık görülen kuş türleridir. KDDKA ve yakın çevresinde otel, restoran, tatil köyü, lokanta, market gibi turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak hiçbir tesis yoktur.

1966 yılında kurulmuş olan Altaçeyiski Devlet Doğa Koruma Alanı (ADDKA) Buryatya'nın en eski koruma alanlarından biridir ve 78 373 hektarlık alan kaplamaktadır. 3 Mart 2011 tarihinden itibaren ADDKA, Baykal Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı bünyesinde yer almaya başlamıştır. Zagansk Sıradağlarının batı yamaçlarında ve Hilok Vadisinin doğusunda yer alan ADDKA, başkent Ulan-Ude kentinin güneyinde ve BC'min en büyük gölü olan Gusinoe gölünün güneydoğusunda yer almaktadır. Novoselenginsk, Podlopatki, Mengey, Muhoşibirsk, Bilyutay, Tsolga, Gaşey ve Kugot ADDKA'na en yakın yerleşmelerdir. ADDKA, yabani toynaklıların yoğunlaştığı bir yerdir. Muhoşibirsk Rayon (il) sınırları içinde yer alan ADDKA topraklarında çok çeşitli memeli türler görülmektedir. ADDKA topraklarında yaşayan kirpi, karaca, Sibirya karacası, yaban domuzu, maral, kızıl geyik, misk geyiği, samur, sincap, vaşak, Sibirya gelinciği, beyaz tavşan, kızıl tilki, sansar, dağ sıçanı, misk sıçanı, porsuk, kara orman tavuğu, yer sincabı, yaban kedisi manul, keklik ve kara leylek bu yörede en yaygın görülen hayvanlardır.

Baykalski Devlet Doğa Koruma Alanı (BDDKA) Djidinsk, Selenginsk ve Kabansk Rayon (il) sınırları içinde yer almaktadır. Baykal gölü kıyısında yer alan Tanhoy kasabası BDDKA'nın yönetim merkezi ve turistler için bir merkez çıkış noktası sayılır. Gusinoe Gölünün batısında, Başkent Ulan-Ude kentinin güneybatısında ve Baykal Gölünün güneyinde yer alan BDDKA'nın büyük bir bölümü Hamar-Dabar Dağlarında yer almaktadır. Baykal gölüne sularını boşaltan, Vidrinaya, Bezglolovka, Pereemnaya, Polovinka, Mişiha ve Osinovka gibi akarsu vadileri BDDKA sınırları içinde yer almaktadırlar. Spor turizmi, sağlık turizmi, kırsal turizm, ekolojik turizm ve dağ turizmi BDDKA sınırları içinde en yaygın turizm faaliyetleridir.

Baykalski Devlet Doğa Koruma Alanı sınırları içinde turistlerin ziyaret edebilecekleri başlıca turistik merkezler şunlardır:

- Tanhoy kasabasında yer alan “Vizit-tsentr Tsentralniy” (Rusça: Визит-центр “Центральный”) bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlere tüm yıl boyunca konaklama ve turistik hizmet vermektedir.
- Duliha ırmağı kıyısında yer alan ve Tanhoy kasabasına 6 km. uzaklıkta yer alan Omuleviy Eko – Turizm Kompleksi (Rusça: Эколого-туристический комплекс “Омулёвский”).
- Ulan-Ude istikametinde, Tanhoy kasabasına 30 km. uzaklıkta yer alan Mişiha Eko – Turizm Kompleksi (Rusça: Эколого-туристический комплекс “Мишиха”).
- Vidrino kasabası yakınlarında yer alan Plaj Serdtse Mamaya (Rusça: Пляж Сердце Мамае)
- Babuşkin kasabasında yer alan Baykalskaya Oteli.

⁶⁵ <https://baikalzapovednik.ru/baikalreserve>

- Posolskoe ile Boyarskiy kasabaları arasında Baykal gölü kıyısında çok sayıda ekonomik konaklama tesisi yer almaktadır. “Baza Otdiha Kultuşnaya”, “Turbaza Turist” Tatil Evi, “Baza Otdiha 5 Avenyu”, Baza Otdiha “Beliye Parusa”, Baza Otdiha “Berezka”, Baza Otdiha “Zenit”, “Baykalskiy Plos” Turbaza ve “Tolbazhikha” Otel bunların başında gelir.
- “Doğa Müzesi”, Osinovka Vadisi ve “Etnografya Kasabası” mutlaka görülmesi gereken yerlerin başında gelirler.
- Treking yapmak isteyenler ve doğa gezilerine çıkmak isteyenler mutlaka “Kedrovaya Aleya” ve “V Djunglah Hamar-Dabana” adlı eko-yolda yürüyüşe çıkmalıdırlar.⁶⁶

1.5.2. Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı

Baykal gölünün doğu kıyılarında, Barguzin vadisinin batısında ve Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanının güneyinde yer alan Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı (Rusça: Баргузинский государственный биосферный заповедник) kısaca Barguzin Koruma Alanı (BKA), Buryatya'nın en eski doğa koruma alanı olup 11 Ocak 1916 tarihinde kurulmuştur. Barguzin dağlarının batı kesimlerini ve Baykal gölünün kuzeybatı kıyılarını korumak amacıyla kurulmuş olan doğa koruma alanının toplam yüzölçümü 374 322 hektardır. Buryatya ve Güney Sibirya'da yaygın olan samurlar, hızla yok oldukları için XX. yüzyılın başında bu değerli hayvanların korunması için farklı projeler hayata geçirilmiştir. Samur popülasyonunu korumak BKA'nın öncelikli kuruluş amaçlarından biridir. Baykal gölüne sularını boşaltan, Davşa, İrinda, Urbikan, Sosnovka, Yujniy Birakan, Yakşakan, Yezovka, Bolşaya Reka, Kurkavka, Kabanya, Turtulik, Kabalik, Odoreçenka, Duguldzeri, Gromotuha ve Şumiliha BKA sınırları içinde yer alan başlıca akarsulardır. BKA sınırları içinde 520'den fazla göl yer almaktadır. Losinoe ve Karasevoe Gölü ile Hariusovie Gölleri, doğa koruma alanının en büyük gölleridir.⁶⁷

Yüksek Alpin göller, buzullarla kaplı zirveler, görkemli şelaleler, Baykal plajları, şifalı sıcak su kaynakları, derin akarsu vadileri ve geniş Tayga ormanları BKA'nına gelen turistleri adeta büyülemektedir. Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı içinde yer alan ve ziyaretçileri heyecanlandıran, başlıca turizm çekicilikleri şunlardır:⁶⁸

- Şumiliha Vadisi ve Alpin gölleri.
- Baykal Gölü kıyısındaki Valukan Burnu.
- Urbikan Vadisi ve Yujniy Birakan Vadisi.
- Davşa şifalı termal su kaynakları.
- Şumiliha Şelaleleri.
- Kordon zapovednika severniy.
- İrinda, Birakan, Sosnovka ve Duguldzeri körfezleri.
- Yakşakan, Davşa ve Turkukit körfezleri.
- Davşa köyündeki Doğa Müzesi.
- Losinoe Gölü ve Karasevoe Gölü.

Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı içinde yer alan ve turistlerin konaklama yapabilecekleri başlıca yerlerin başında “Soboliniy Log” tatil evi, “Davşa” tatil evi ve “Reka Kabanya” tatil evi gelmektedir. Bir başka deyişle doğa koruma alanı sınırları içinde lüks otel, eğlence merkezi, sinema ve büyük restoran olmadığı gibi, modern ulaşım bağlantıları, alışveriş merkezi ve çağdaş sağlık kuruluşları da yoktur. Kültür turizmi, göl turizmi, spor turizmi, sağlık turizmi, kırsal turizm, ekolojik turizm ve dağ turizmi BKA sınırları içinde en yaygın turizm faaliyetleridir.

BKA sınırları içinde görülen ilginç ve nadir görülen bitkiler ve hayvanlar, her yıl binlerce turist ve bilim uzmanının bu doğa koruma alanına çekmektedir. Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı içinde 40'tan fazla memeli türü, 280'den fazla kuş türü, 6 sürüngen türü, 3 amfibi türü, 40'tan fazla balık türü,

⁶⁶ Bakınız: <https://fanatbaikala.ru/portfolio-view/bajjkalskijj-zapovednik>

⁶⁷ Bakınız:

- <http://xn---9sbubb4ahmf1byf.xn--p1ai/ulan-ude/sights>
- https://www.votpusk.ru/country/dostoprим_info.asp?ID=20421

⁶⁸ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://fanatbaikala.ru/portfolio-view/barguzinskijj-zapovednik>
- <https://www.tourister.ru/world/europe/russia/city/ust-barguzin/reserves/35923>
- <http://www.zapoved.net/index.php/katalog/regiony-rossii/dalnevostochnyj-fo/respublika-buryatiya>
- <http://krasotyrossii.ru/>

800'den fazla böcek türü tespit edilmiştir. BKA'nın farklı bölgelerinde samur, Asya ağaç faresi, uçan sincap, büyük kulaklı tarla faresi, gelincik, kurt, beyaz tavşan, tilki, ayı, misk geyiği, alageyik ve ren geyiği görülmektedir.

1.5.3. Djerginski Devlet Doğa Koruma Alanı

1992 yılında kurulmuş olan Djerginski Devlet Doğa Koruma Alanı (Rusça: Государственный природный заповедник “Джергинский”) 238 594 hektarlık alana sahiptir ve bunlardan 894 hektarı su yüzeyleri ile kaplıdır. Mayski yerleşmesinde doğa koruma alanının yönetim merkezi yer almaktadır. Oron ve Dorong göllerinin batısında, Baykal Gölünün doğusunda yer alan Djerginski Devlet Doğa Koruma Alanı (DDKA) genelde Amut vadisi ve Barguzin ırmağının yukarı vadisindeki toprakları kapsamaktadır. Seya ırmağı doğa koruma alanının güney sınırını oluşturmaktadır. Barguzin Irmağı, Baykal Gölüne sularını boşaltan en büyük 3 akarsu sisteminden biridir. Barguzin, İkat ve Güney – Muysk Dağ sıralarının birleştiği dağlık ve engebeli bir alanda yer alan DDKA, hiçbir yerleşme barındırmayan ıssız arazilerden oluşmaktadır.⁶⁹

DDKA'nın 200 kilometrelik yakın çevresinde ne bir sanayi tesisi veya fabrika, ne bir liman veya havaalanı, ne bir büyük ticaret merkezi ve şehir yerleşmesi yer almadığı için ekolojik olarak çok temiz ve beşeri faaliyetlerden çok iyi korunmuş bir bölge olarak dikkat çekmektedir. Jeoloji, biyoloji, zooloji, jeomorfoloji, coğrafya, toprak bilimi, buzul bilimi ve hidrografya araştırmaları için çok elverişli ortamlar ve kaynaklar sunduğu için her yıl yüzlerce bilim uzmanı DDKA'nın arazilerinde bilimsel araştırmalar yapmaktadırlar. DDKA'nın yakın çevresinde kent ve kasaba yerleşmesi olmadığı için, Barguzin Irmağının vadisinde yer alan Kurumkan, Alla ve Ulyünhay gibi küçük kırsal yerleşmeler, meraklı turistlerin organize edecekleri geziler için çıkış noktası olabilirler.⁷⁰

Yıl boyunca en az 6-7 ay kar ve buzullarla kaplı olan DDKA arazileri, Tayga ormanlarıyla, şifalı su kaynaklarıyla, sarp yamaçlarıyla, derin kanyonlarıyla ve çok sayıda buzul gölü ile dikkat çekmektedir. Sert karasal iklimin egemen olduğu Barguzin Vadisinde Ocak ayında sıcaklık değerleri -50°C'nin altına düşmektedir, en sıcak ay olan Temmuz'da ise sıcaklık değerleri +35°C'nin üzerine çıkmaktadırlar. Alpin göller ve buzul aşındırmasıyla oluşmuş sirk gölleri bu doğa koruma alanının en büyük doğal zenginliğidir. Amut, Malan – Zurhen, Deren, Turaki, Balan – Tamur, Davaçan, Yakondikon ve Çurikto bu yüksek buzul gölleri arasında en büyük olanlarıdır. Tüm bu göller arasında en büyük alana sahip olan Amut Gölüdür (11 km²). Derin tektonik bir çukurda yer alan Amut, Buryatya'nın en berrak ve en temiz göllerinden biridir. Tatlı sularla dolu olan göl çanağı 8 km. uzunluğunda ve 4 km. genişliğindedir. 1210 – 1240 metre yükseklikte yer alan bu sirk kökenli göl, 19 kilometrelik kıyı şeridinde sahiptir ve maksimum derinliği de 70 metreye ulaşmaktadır.⁷¹

DDKA çok zengin flora ve faunaya sahiptir. Doğa koruma alanı sınırları içinde 1320'den fazla bitki türü ve 1200'den fazla hayvan türü yaşamaktadır.⁷² Doğa koruma alanı sınırları içinde yaban domuzu, Sibiryaya karacası, misk geyiği, kızıl geyik, ren geyiği, kahverengi ayı, vaşak, beyaz tavşan, sincap, gelincik, su samuru, tilki ve kurt görülmektedir. Kuşlar arasında orman tavuğu, çakır kuşu, gri balıkçıl, kara leylek, ötücü kuğu, atmaca, kara yaban ördeği, şahin, kartal ve baykuş türleri yaygındır. DDKA sınırları içinde 43 memeli türü, 145 kuş türü, 3 tür amfibi, 4 tür sürüngen, 6 tür balık, 839 böcek türü ve 164 örümcek türü yer almaktadır.⁷³

DDKA'nın en ünlü ve en çok ziyaret edilen turizm merkezleri şunlardır:⁷⁴

⁶⁹ Borisov, G. B., (2018) “Bolşoy Atlas Rossii”, İzdatelstvo “AST”, Moskova

⁷⁰ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.ecotravel.ru/regions/reserves/1/7/127/>
- <https://www.jerginsky.ru/osnovnyie-napravleniya-deyatelnosti/dostoprimechatelnosti>
- <http://www.zapoved.net/index.php/katalog/regiony-rossii/dalnevostochnyj-fo/respublika-buryatiya/>
- <https://tonkosti.ru/>
- <http://www.visitburiatia.ru/company/jerginsky/>

⁷¹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <http://www.novosibirskgid.ru/nature/lake/ozero-amut.html>
- <https://waterresources.ru/ozera/amut-ozero-buryatiya/>
- <http://reass.ru/beautiful-places/24-reliktoyaya-lednikovaya-amutskaya-kotlovina.html>

⁷² Bakınız: <https://gordburiatia.ru/priroda/42-dzherginskiy-zapovednik.html>

⁷³ <http://www.visitburiatia.ru/company/jerginsky/>

⁷⁴ Bakınız:

- Yurgon Irmağı üzerinde yer alan Yurgon Şelalesi,
- Kovili Vadisinde yer alan “Kovalinskije Vorota” adını taşıyan jeolojik çekicilik,
- Mağaralara ve ilginç doğal oluşumlarına sahip Djirka vadisi,
- Kültür turizmi açısından önem taşıyan “Buryatia'nın yerli halklarının Etno-kenti”,
- Güzel kıyıları ve berrak sularıyla turistlerin ilgisini çeken Almut Gölü.
- Medelgun kaplıcaları ve termal turizm merkezi,
- Doğal güzellikleriyle dikkat çeken Akvaryum Gölü,
- Tungus halkının kutsal kabul ettiği Balan – Tamur Gölü,
- Malan – Zurhen Gölünde yer alan Şeffaf Ada (Rusça: Призрачный остров),
- Alla köyü yakınlarındaki sıcak termal kaynaklar,
- Gargi Irmağı vadisinde yer alan Gagarinsk şifalı suları,
- Ulyühay köyü yakınlarındaki sıcak termal kaynaklar.

2019 yılında, DDKA sınırları içinde çok yeni ve çok modern bir etno-turizm merkezinin açılışı yapılmıştır. “Buryatya Yerli Halklarının Etno-Kenti” (Rusça: Этногородок коренных народов Бурятии) adını taşıyan ve 7600 m²'lik alana sahip olan bu turistik etnokompleks Sibiryaya ve Buryatya'daki yerli halklarının folklorunu, tarihsel geçmişini, gelenek-göreneklerini ve yaşamını yansıtan çok değerli bir turizm eseridir.⁷⁵ Hem etnik turizm hem de kültür turizmi açısından büyük önem taşıyan bu kültür merkezi, özellikle Evenkiler gibi küçük yerli azınlıkların kültürünü ve tarihini yakından tanımak isteyen turistler için işlevsel ve yararlı bir turistik merkezdir.

1.5.4. Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanı

Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanı (Rusça: Фролихинский государственный природный заказник) Baykal gölünün kuzeydoğu kıyılarında, Verhnaya Angara Vadisinin güneyinde, Froliha Gölü etrafında yer almaktadır. Rayon merkezi Nijneangarsk kentine 40 km. ve Severobaykalsk kentine 45 km. uzaklıkta yer alan bu doğa koruma alanı, Buryatya'nın en ıssız ve en seyrek nüfuslu sahalarından birini oluşturmaktadır. Buryatya'nın Severo-Baykalsk Rayonu (ili) sınırları içinde yer alan Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanı (FDDKA), 1976 yılında kurulmuş bir devlet doğa koruma alanıdır.⁷⁶ Eğimli ve engebeli arazilere sahip olan FDDKA topraklarında donmuş topraklı dağların yüksekliği 455 ile 2840 metre arasında değişmektedir. 109 200 hektarlık alana sahip olan FDDKA sınırları içinde 91 900 hektarlık orman alanı yer almaktadır. Orman üst sınırı Türkiye'ye göre çok alçak olup, 1500-1600 metreden sonra orman arazileri görülmemektedir, sadece Tundra çalıkları ve Alpin bitkileri yetişmektedir.

FDDKA sınırları içinde yer alan başlıca coğrafi unsurlar şunlardır:⁷⁷

- Froliha Gölü
- Malıy Samdakan, Bolşoy Samdakan, Şirildi, Babuşkina, Froliha, Tukalaragdı, Ayaya, Biraya, Hakusi ve Lakanda körfezleri
- Elşinskiy, Şirildi, Goryaçiy, Ayaya, Tıktıkañçı, Froliha, Sikilikan, Birikaçan, Biraya ve Tukalaragdı ırmakları
- Nemnyanda, Frolov, Lakanda ve Şandaki yarımadalrı.

Sonuç olarak, Buryatya sınırları içinde Froliha adında bir göl, Froliha adında bir akarsu, Froliha adında bir körfez ve tüm bunları kapsayan bir doğa koruma alanı yer aldığı anlaşılmaktadır. Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanı sınırları içinde yer alan en popüler ve en çok ziyaret edilen turizm çekicilikleri şunlardır:

- Müthiş güzelliklere ve tertemiz tatlı sulara sahip Froliha Gölü.

• <http://www.ecotravel.ru/regions/reserves/1/7/127/>

• <http://www.jerga.narod.ru/>

⁷⁵ Bakınız: <https://www.jerginsky.ru/osnovnyie-napravleniya-deyatelnosti/poznavatelnyj-turizm>

⁷⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://zapovednoe-podlemorye.ru/save/preserve/>
- <https://fanatbaikala.ru/portfolio-view/frolihinskij-zakaznik>
- <https://1baikal.ru/priroda/zakaznik-frolixinskij-samyij-zhivopisnyj>
- <http://www.visitburiatia.ru/places/section-472/item-269610/>
- <http://baikal.shamora.info/>

⁷⁷ Borisov, G. B., (2018) “Bolşoy Atlas Rossii”, İzdatelstvo “AST”, Moskova

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

- Doğa güzelliklerine sahip Ayaya ve Froliha Körfezi kıyıları
- Geniş kumsallarıyla ve gizemli mağaralarıyla ünlü Turali Burnu.
- Gizemli Davatçanda Kanyon Vadisi.
- Nemnyanda, Frolov, Lakanda ve Şandaki yarımadaalarında Baykal foku sürüleri görülür
- Görkemli Medvejiy zirvesi (1877 m.)
- Biraya Vadisi.
- Evenki topluluğu için kutsal sayılan Aman Kit Burnu.

FDDKA'nın en önemli turizm çekiciliğini Froliha Gölü oluşturmaktadır. Deniz seviyesinden 525 m. yüksekliğinde yer alan bu tatlı su gölünün toplam alanı 16,5 km² olup maksimum derinliği de 80 metreye ulaşmaktadır. Levaya Froliha, Pravaya Froliha, Davatçanda gibi ırmaklar sularını bu göle boşaltırken, sadece Froliha Irmağı göl suları ile beslendikten sonra bir göl ayağı olarak sularını Baykal gölüne boşaltmaktadır. Açık havza özelliği gösteren Froliha Gölü, buzul aşındırmalarıyla oluşmuş bir sirk gölüdür ve Baykal havzasında yer alan en büyük göllerinin başında gelir. Göl suları çok zengin flora ve fauna barındırır. Froliha Gölü her mevsim ayrı renklere ve ayrı güzelliklere sahip olduğundan hem yerli hem de yabancı turistlerin ilgi odağı olmaya devam etmektedir.⁷⁸

Froliha Gölü havzasındaki yaşlı Tayga ormanları, göl çanağı içinde yer alan Okunev körfezi ve Valunniy yarımadası bu ilginç gölün başlıca doğal çekiciliklerinin başında gelirler. Göl kıyılarında Temmuz aylık ortalama sıcaklık değerleri dahi 17°C olduğundan dolayı, yaz mevsiminde dahi herkes bu serin göl sularında yüzmeye cesaret edemeyebilir. Bu nedenle güneşlenme ve yüzmek için değil, daha çok rekreasyon faaliyetleri ve doğa gezileri için göl kıyıların daha uygun oldukları söylenebilir. Balıkçılık faaliyetlerinin yasak olduğu gölde, bazı kıyılar ve doğal bölgeler turistik ziyaretlere kapalıdır.

1.5.5. Zabaykalski Milli Parkı

Baykal gölünün doğu kıyılarında, Barguzin Körfezi ile Barguzin Devlet Doğa Biyosfer Rezervi Alanı arasında yer alan Zabaykalski Milli Parkı (Rusça: Забайкальский национальный парк), Svyatoy Nos Yarımadasını, Arangatuy Gölünü, Uşkani Adalarını ve Çivirkuysk Körfezini kapsamaktadır. Spor turizmi, ekoturizm, göl turizmi ve sağlık turizmi açısından büyük potansiyele sahip olan Milli Park, 12 Eylül 1986 tarihinde kurulmuştur. Seyrek nüfuslu park alanında 200'ten az insan yaşamaktadır ve Kurbuluk ile Katun adı altında sadece iki küçük kırsal yerleşme yer almaktadır. Ust-Barguzin kasabası Milli Park alanına en yakın büyük yerleşmedir. Zabaykalski Milli Parkı'nın (ZMP) toplam alanı 268 993 hektar olup bunun 36 401 hektarını Baykal gölünün su alanları oluşturmaktadır.⁷⁹ Baykal gölü kıyılarında yer alan en büyük yarımada (Svyatoy Nos Yarımadası), göl havzasında yer alan en büyük ve en derin körfez (Barguzin Körfezi), en büyük takımada (Uşkani Adaları) ve en ilginç göl (Arangatuy Gölü) ZMP sınırları içinde yer almaktadır.

Sert karasal iklime sahip park alanında, Ocak ayı ortalama sıcaklık değerleri -18°C civarında, en sıcak ay olan Temmuz ayı ortalama sıcaklık değerleri ise +13°C civarındadır. Kış aylarında yüksek kesimlerde günlük ortalama sıcaklıklar -25°C'ye kadar düşmekte, yaz aylarında ise bazen günlük ortalama sıcaklıklar +25°C'ye kadar yükselmektedir. Yıl içinde sıcaklık genelde +35°C'yi aşmadığı gibi -50°C'nin altında da pek düşmez. En sıcak yaz günlerinde dahi Baykal Gölü sularının sıcaklığı +20°C'yi pek aşmadıkları için yüzmeye pek uygun olmadıkları söylenebilir. Yükseklik ve bakıya göre Milli Park alanına düşen yıllık yağış miktarı 350 ile 500 mm. arasında değişmektedir.

Dağlık ve engebeli araziler yaygın olup, dağ sıraları, derin akarsu vadileri, girintili çıkıntılı alçak kıyılar, körfezler ve yarımadaalar Milli Park sahasının en yaygın doğal coğrafi unsurlarını oluşturmaktadırlar. Svyatoy nos, Barguzin ve Sredinniyy dağ sıraları Milli Park sahasının en yüksek kesimlerini

⁷⁸ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://chara-baikal.ru/ozero-frolixa/>
- <https://turizm.ngs.ru/baikal/sights/ozero-ozero-froliha-3010/>

⁷⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://zapovednoe-podlemorye.ru/save/park/>
- <https://fanatbaikala.ru/portfolio-view/zabaykalskiy-park>
- http://xn--80ah3aauccofp2cp.xn--p1ai/baikal/entertainment/baikal_entertainment/natsionalnye-parki/zabaykalskiy-natsionalnyy-park/
- <https://www.tourister.ru/world/europe/russia/city/ulan-ude/nationalparks/21895>
- <http://www.ecotravel.ru/regions/reserves/1/7/7/>
- <https://natureussia.travel/oopt/zabaykalskiy-natsionalnyy-park/>

oluşturmaktadırlar. Barguzin Dağları üzerinde bazı zirvelerin yüksekliği 2000 metreyi aşmakta, en yüksek doruk noktası ise 2376 metreye ulaşmaktadır. ZMP'nın batı kesimlerinde yer alan Uşkani Adaları, Olhon'dan sonra Baykal Gölünün en büyük yüzölçümüne sahip adalarını oluşturmaktadırlar.⁸⁰

Genelde doğu-batı istikametinde akmakta olan kısa boylu akarsuların yatak eğimleri ve akış hızları fazladır ve bunların tamamı sularını Baykal gölüne boşaltır. Milli Park sınırları içinde akmakta olan başlıca akarsular şunlardır: Bolşaya Çeremşana, Malaya Çeremşana, Bolşoy Çivirkuy, Malıy Çivirkuy, Malaya Suhaya, Kedrovaya, Dubori, Nesteriha, Kanayev, İstok, Krestovskaya, Marşaliha, Ongokon, Burtuy, Markova, Bezimennaya, Zelenkiy ve Makarova. Tayga ormanları ile kaplı vadi yamaçları çeşitli ağaç ve bitki türleriyle renkli ve çok güzel doğal manzaralar oluşturmaktadırlar. Milli Park sınırları içinde buzul gölleri ve kıyı set gölleri yaygındır. Ladohinskoe, Nesteriha, Bormaşevoe, Dikoe, Pervoe Svetloye, Vtoroe Svetloye, Maloe, Arangatuy ve Malıy Arangatuy Milli Park sahasının başlıca gölleridir.⁸¹

ZMP'nın en çok ziyaret edilen turistik yerleri şunlardır:⁸²

- Barguzin ve Çivirkuysk körfezi kıyıları.
- Bolşoy Kiltigey ve Malıy Kiltigey Adaları.
- Svyatoy Nos Yarımadası.
- Zmeevaya koyu ve şifalı su kaynakları.
- Ladohinskoe, Arangatuy ve Bormaşevoe gölleri.
- Uşkani Adaları.
- Çivirkuysk körfezinde yer alan küçük adacıklar.
- Neçaevskiy termal kaynakları.
- Nijnee İzgolovie Burnu.
- Markova Zirvesi.
- Krestovskaya Vadisi.

ZMP'nın topraklarında tipik Sibiry hayvanları yaşamaktadır: ayı, kurt, tilki, vaşak, samur, su samuru, misk geyiği, sincap, misk sıçanı ve beyaz tavşan. Park alanında 300'den fazla kara hayvanı tespit edilmiştir. Baykal mersin balığı bölgede yetişen en değerli balık türü sayılır. Milli Park sınırları içinde çok sayıda endemik ve relik bitki vardır. Milli Park sınırları içinde ve yakın çevresinde az sayıda konaklama tesisi ve otel yer almaktadır. Otellerin büyük bir bölümü Ust-Barguzin kasabasında yer almaktadır. Plyavuçaya Gostinnitsa, Baza Otdiha Baykal, Buhta Zmeevaya, Barguzinskiy Priboy Inn, Gostevoy Dom "Na Lesnoy", Chivurkiyskaya Skazka, Novaya Volna, Yurta U Pavla, Baykalskiy Medved ve Gostevoy Dom "Sindbad" ZMP'nın ve yakın çevresinin başlıca konaklama tesislerini oluşturmaktadırlar.

1.5.6. Tunkinski Milli Parkı

Tunkinski Milli Parkı (Rusça: Тункинский национальный парк) Buryatya'nın güneybatısında Tuva Cumhuriyeti ve Moğolistan sınırına yakın bir bölgede yer almaktadır. 11 836 km²'lik alana (1183662 hektar) sahip olan park, Tunkinsk Rayon'un tamamını kaplamaktadır. Yugid Va parkından sonra Rusya'nın en büyük yüzölçümüne sahip Milli Parkıdır. Rusya sınırları içindeki Baykal Gölü ile Moğolistan sınırları içindeki Hövsgöl Gölü arasında uzanan Tunkinski Milli Parkı (TMP) ilginç jeolojik, hidrografik ve jeomorfolojik oluşumlarıyla, ayrıca flora, fauna ve toprak çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir. TMP'nın en az %70'i ormanlarla kaplıdır.⁸³ Fakat sıklıkla yaşanan orman yangınları ve kanunsuz ağaç kesimi park alanında çok ciddi ekolojik sorunlar yaratmaktadır.

27 Mayıs 1991 tarihinde kurulmuş olan TMP'nın en yüksek noktasını Sayan Dağları üzerindeki Munku Sardık Zirvesi (3491 m.) oluşturmaktadır. Doğu Sayan Dağları, Hamar-Daban Dağları, Tunkinskie

⁸⁰ Bakınız: <https://zapovednoe-podlemorye.ru/save/park/>

⁸¹ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, I. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

⁸² <http://npzabaikalsky.ru/>

⁸³ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://tunkapark.ru/>
- <https://www.naturerussia.travel/oopt/natsionalnyy-park-tunkinskiy/>
- <http://www.visitburyatia.ru/places/section-472/item-269613/>
- <http://www.ecotravel.ru/regions/reserves/1/7/113/>
- http://www.mnr.gov.ru/activity/oopt/tunkinskiy_natsionalnyy_park/

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

Goltsi sırtları ve Tunkinsk vadisi TMP'nın başlıca önemli coğrafi unsurlarını oluşturmaktadır. Yarı kurak step arazileri, tayga ormanları, bataklık araziler, volkanik araziler, çıplak Tundra sahaları ve yüksek Alpin sahalar TMP'nın başlıca doğal ekolojik kuşaklarını oluşturmaktadırlar. Milli Parkın ana damarını oluşturan Tunkinsk Vadisi aslında birçok ovanın ve vadinin birleşmesinden meydana gelmiş uzunluğu 200 kilometreyi aşan bir çukur arazidir. Bistrinski, Torski, Hoytogolski, Turanski ve Mondinski vadileri Tunkinsk vadisinin başlıca parçalarını oluşturur.⁸⁴ Yüksek ve temiz sularla dolu buzul aşınım gölleri, görkemli şelaleler, sönmüş volkanlar, derin kanyon vadiler, yoğun Tayga ormanları, şifalı kaplıca kaynakları ve ilginç bataklık sahaları Milli Parkın turizm potansiyelini daha da arttırmaktadır.

TMP orman, göl ve akarsu bakımından çok zengindir. Milli Park sınırları içinde yer alan başlıca dereler ve ırmaklar şunlardır: İrkut, Snejinaya, Khiruma, Khulusansata, Zun-Muren, Khulugayma, Sagan Şuluta ve İhe-Ygun. Engarginskoe, Guzen, Kalaç, Krugloe, Pahana, Bata-Nur, Bezribnoe, Katorjan, Şeberte, Bolşaya Angara, Ureng-Nur, Tunku-Nur ve İlçir Milli Park sınırları içinde yer alan başlıca göllerdir. Milli Park sınırları içinde sert karasal iklim görülmektedir. Aylar ve mevsimler arasındaki sıcaklık farkı çok yüksektir. Temmuz aylık sıcaklık ortalaması +14°C'dir oysa Ocak aylık sıcaklık ortalaması -24 °C'dir. Bakı ve yükseltiye bağlı olarak yıllık ortalama yağış miktarları 318 ile 520 milimetre arasında değişmektedir.

Milli Park sınırları içinde büyük bir kent merkezi yoktur. Mondı, Turan, Hoyto-Gol, Zaktuy, Galbay, Arşan, Zun-Murino, Tagarhay, Dalahay ve Jemçug TMP'nın başlıca yerleşmelerini oluşturmaktadırlar. Milli Park sınırları içinde 1 milyon hektardan fazla ormanlık arazi, 12 doğal anıt, 40 tarihsel anıt, 17 arkeolojik anıt, 24 kültür merkezi ve 12 şifalı su kaynağı yer almaktadır. Aşağıdaki satırlarda yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret etikleri turizm merkezleri verilmiştir.

TMP'nın başlıca doğal turizm çekicilikleri şunlardır:⁸⁵

- Kingara Irmağının mermer kaplı vadisi.
- Beliy Yar jeolojik doğal anıtı.
- Hongor-Uala su kaynakları.
- Harmin-Dülü Şelalesi.
- Koymor Göller Yöresi.
- Kutsal Mundarga Dağı.
- Engarginskoe, Hobok ve Bolşaya Angara gölleri.
- Jemçugskaya Skvajina doğal oluşumu.
- İrkut, Zun-Muren ve İhe-Ygun Vadisi.
- Kovrijka sönmüş volkan dağı.
- Şarmak ve Zaktuyski şifalı su kaynakları.
- Pik Galina ve Pik Lyubvi zirveleri.

TMP'nın başlıca beşeri turizm çekicilikleri şunlardır:⁸⁶

- Burhan-Baabay Budist kültür merkezi
- Arşan sağlık turizm merkezi.
- Buha-Noyon kutsal inanç merkezi
- Tamhi Baryaşa merkezi.
- Tunka köyünde yer alan Pokrova Presvyatoy Bogoroditsi Kilisesi
- Gujir köyünde yer alan Nikolskaya Kilisesi.
- Hoytogol Buryat köyü ve yerel müzesi.
- Svyato-İnokentievsk Kilisesi
- Tuşita Budist inanç merkezi
- Knyaze-Vladimirskaya Kilisesi
- Badari Bilim ve Astronomi Merkezi

⁸⁴ Bakınız: Biliçenko İ. N. (2012) "Tunkinskiy Natsionalniy Park: Prirodnie Usloviya i Problemi Prirodopolzvanii", Vestnik İGTU No 7 (66), Nauki o Zemle, İrkutsk, 2012, s. 55 - 59

⁸⁵ Borisov, G. B., (2018) "Bolşoy Atlas Rossii", İzdatelstvo "AST", Moskova

⁸⁶ Biliçenko İ. N. (2012) "Tunkinskiy Natsionalniy Park: Prirodnie Usloviya i Problemi Prirodopolzvanii", Vestnik İGTU No 7 (66), Nauki o Zemle, İrkutsk, 2012, s. 55 - 59

- Petropavlovskaya Kilisesi.
- Nilovaya Pustin kaplıca ve sağlık merkezi.

Milli Park sınırları içinde beş yıldızlı lüks konaklama tesisi veya kaliteli restoranlar yer almaz. Fakat her bütçeye uygun küçük oteller ve pansiyonlar bulunur. TMP'nın başlıca konaklama tesisleri şunlardır: Pansionat Cheremkhovskiy, Pansionat Energetik, Pansionat Shumak, Pansionat "Usadba Nila", Fortuna, Gostevoy Dom Tunkinskaya Dolina, Gostiniy Dvor Makarov, "Krasnaya Polyana", Jemçug, Hotel "Maral", Hotel Corona, Tuyana Hotel ve Gostevoy Dom "Orion".

1.5.7. Şumak Doğa Parkı

Buryat Cumhuriyeti'nin güneybatısında, Okinski Rayon sınırları içinde yer alan "Şumak Doğa Parkı" (Rusça: Природный Парк Шумак) 2194 hektarlık alan kaplamaktadır. Şumak Vadisinde yer alan park alanı deniz seviyesinden 1558 metre yükseklikte yer almakta ve kapladığı yüksek arazilerden dolayı "Küçük Tibet" olarak adlandırılmaktadır. Park alanı Rusya'nın en zor ulaşılabilen, en sapa kalmış, en ıssız arazilerden birini oluşturur ama kuşkusuz en güzel ve en ilginç doğa alanlarının da başında gelir. Derin vadiler, buzullarla kaplı zirveler, görkemli şelaleler, dik yamaçlar, zengin bitki ve hayvan türleri ve yüksek alpin çayırlar gezginleri buraya mknatıs gibi çekmektedir. "Şumak Doğa Parkı" (ŞDP) sınırları içinde 100'den fazla sıcak ve soğuk doğal mineral su kaynağı yer aldığından dolayı, kaplıca turizmi ve sağlık turizmi açısından büyük önem taşımaktadır.⁸⁷ Gelişmemiş alt yapı, çok yetersiz ulaşım bağlantıları, yok denecek kadar az sayıda konaklama tesisi park alanının en büyük turistik olumsuzluklarını oluşturmaktadırlar. Asfaltlı karayolu olmadığından dolayı ŞDP alanına ya at sırtında ya helikopterle ya da yürüyerek ulaşılabilir. Coğrafi kopukluk ve ulaşım sorunlarına rağmen her yıl binlerce meraklı gezgin ve adrenalin tutkunu turist bu ilginç ve şifalı vadiyi ziyaret etmektedir.

ŞDP toprakları kendi içinde üç farklı alanda toplanmaktadır:

- Mineral kaynaklarının, çamur banyolarının, şifalı suların ve kaplıcalarının olduğu rekreasyon alanı.
- Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetlerin yapılabildiği tarım faaliyet alanı.
- Yerli ve yabancı turistlerin konaklama ve eğlence aktivitelerini gerçekleştirdikleri ekoturizm alanı.

ŞDP alanı Tunkinski Milli Parkı'nın kuzeyinde ve Doğu Sayan Dağlarının yüksek kesimlerinde yer almaktadır. Şumak vadisinin doğu ve batı yamaçlarında uzanan park alanı, içerdiği 100'den fazla mineral su kaynağı ile bu denli küçük arazide bu denli fazla sayıda su kaynağı bulunduran dünyanın sayılı termal merkezlerinden biridir. 7 Aralık 2009 tarihinde kurulmuş olan ŞDP, yakın çevresindeki doğal güzelliklerinden dolayı "Sibirya'nın İncisi" olarak adlandırılır. Rus uzmanlarına göre ŞDP, bir akarsu vadisinde yüzden fazla şifalı kaynağının toplandığı dünyanın tek yeridir.⁸⁸ Park alanına en yakın mesafede bulunan yerleşmelerin başında Hoytogol, Nilovaya Pustin, Arşan ve Samarta gelir. ŞDP alanı, Nilovaya Pustin turizm merkezine 33 km., Hoytogol köyüne 38 km. ve Arşan turizm merkezine de 39 km. mesafede yer almaktadır.

Deniz seviyesinden 1500 – 1700 metre yükseklikte yer alan park alanı, temiz havası, doğal ekolojik görünümü, şelaleleri ve mağaralarıyla, şifalı çamur kompleksi ve sağlıklı mineral kaynaklarıyla ünlüdür. Şumak mineral kaynakları Rusya'nın Kafkas bölgesinde yer alan ünlü Kislovodsk ve Pyatigorsk kaynaklarından daha kaliteli su özelliklerine sahiptirler. Şumak vadisinde yer alan su kaynakları hidrokarbonat, sülfat-hidrokarbonat, magnezyum-kalsiyum, silis ve radon bakımından çok zengindirler bu nedenle de birçok hastalığın tedavisinde kullanılırlar.

ŞDP ve yakın çevresinde görülebilecek başlıca turistik çekicilikler şunlardır:⁸⁹

⁸⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız:

- <https://shumak.ru/>
- https://www.personalguide.ru/rossiya/irkutsk/prirodnye-parki/prirodnyj_park_shumak#ymap
- http://www.burpriroda.ru/burpriroda/deyatelnost/novosti.php?ELEMENT_ID=35357
- <http://www.tourister.ru/world/europe/russia/city/arshan/reserves/29800>

⁸⁸ <https://newbur.ru/n/42375/>

⁸⁹ Biliçenko İ. N. (2012) "Tunkinskiy Natsionalniy Park: Prirodnie Usloviya i Problemi Prirodopolzvanii", Vestnik İGTU No 7 (66), Nauki o Zemle, Irkutsk, 2012, s. 55 - 59

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

- Kutsal Kadınlar Vadisi.
- "Zolotie Ozera" Göller Yöresi.
- Tunkinski Milli Parkı.
- Hueyn-Hada Dağı.
- Narin-Gol Kanyonu.
- Serebryannaya Lenta Şelalesi.
- Hoytogol Buryat köyü ve yerel müzesi.
- Arşan sağlık turizm merkezi.
- Mramornaya deresi üzerindeki şelaleler.
- Nilovaya Pustin kaplıca ve sağlık merkezi.

2. Turizm Coğrafyası Penceresinden Buryat Cumhuriyeti'nin Avantaj ve Dezavantajları

Her ülkede olduğu gibi Buryatya'nın da hem avantaj hem de dezavantaj yansıtan bazı turistik özellikleri vardır. Turizm coğrafyası perspektifinden Buryat Cumhuriyeti'nin başlıca avantajları ve olumlu yönleri şöyle özetlenebilir:

Buryat Cumhuriyeti yer üstü ve yer altı doğal kaynaklar bakımından çok zengindir. Buryatya, özellikle maden, enerji kaynakları, orman arazileri ve tatlı su kaynakları bakımından Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinden biridir. Cumhuriyet sınırları içinde iklim, yer şekilleri, su kaynakları ve bitki örtüsünün büyük çeşitlilik göstermesi, turistik kaynakların ve turizm tiplerinin de çeşitlenmesine neden olmuştur. BC sınırları içinde 30 000'den fazla akarsu, yaklaşık 35 000 göl, 35 milyon hektardan fazla orman alanı, 150'den fazla mağara, 1100'den fazla şelale, 350'den fazla sıcak su kaynağı ve 55 şifalı gölün yer alması cumhuriyetin zengin doğal kaynaklarını yansıtmaktadır.

Buryat Cumhuriyeti'nin hızla gelişen Orta Asya Cumhuriyetlerine, Sibiry Cumhuriyetlerine ve Pasifik ülkelerine (Güney Kore, Japonya ve Çin vb.) yakın mesafede bulunması ve bu bölgelerden/ülkelerden yabancı turist karşılaşması uluslararası turizm açısından olumlu bir gelişmedir. Başkent Ulan – Ude kentinde uluslararası hava limanının faaliyet göstermesi ise uluslararası turizm açısından Buryatya'ya ayrı bir avantaj sağlamaktadır.

Buryatya topraklarından, Rusya, Moğolistan ve Çin'in tarihi ve kültürel mirasına dayanan uluslararası turizm güzergâhları geçmektedir. "Büyük Çay Rotası" (Rusça: "Великий Чайный путь"), "Doğu Halkası" (Rusça: "Восточное кольцо"), "Trans-Sibiry Ekspresi" (Rusça: "Транссибирский экспресс"), "Baykal-Hubsugul Hattı" (Rusça: "Байкал-Хубсугул") ve "Baykal – Amur Güzergâhı"⁹⁰ (Rusça: "Байкало-Амурская магистраль") bu önemli turistik güzergâhlarının başında gelirler. Bu nedenle çok sayıda uluslararası turizm güzergâhının Buryatya'da kesişmesi ülkeye hem iç turizm hem de dış turizm bakımından yarar sağlamaktadır. Örneğin, Rusya'nın en önemli ulaşım güzergâhlarının başında olan Trans-Sibiry ve Baykal – Amur Demiryolu güzergâhlarının Buryatya topraklarından geçmesi hem ulusal turizm merkezlerinin tanıtılması hem de tren yolcuları tarafından cumhuriyet topraklarının daha kolay gezilebilmesi açısından büyük bir turizm avantaj oluşturmaktadır.

Buryatya, çok kültürlü, çok milletli, çok inançlı ve çok dilli bir Cumhuriyet'tir. Buryatya topraklarında hem Moğol hem Rus hem Evenki hem Buryat hem de Çin kültür izleri görülmektedir. Asyalı ve Avrupalı milletler, Türk ve Slav toplulukları, yerli ve göçmen azınlıklar, Müslüman, Budist ve Hristiyan halklar bugün aynı cumhuriyet sınırları içinde yan yana barış ve huzur içinde yaşamaktadırlar. Bu demografik ve kültürel çeşitlilik, Cumhuriyet topraklarında her şeyden önce turistik ve kültürel kaynaklarının da çeşitlenmesine yol açmıştır.

Sibiry ile Orta Asya, Avrupa ile Uzakdoğu, Arktik Bölge ile Tibet Platosu, Pasifik Okyanusu Kıyıları ile Atlas Okyanusu Kıyıları arasında köprü konumunda bulunan Buryatya adeta milletler, medeniyetler,

⁹⁰ Baykal – Amur Güzergâhı ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: : Atasoy, E. & Atış, E. (2021) "Siyasi Coğrafya Perspektifinden Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı", Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, No: 8 (69), s. 993-1021

dinler, azınlıklar ve kültürler kaleidoskopudur. Etnik ve kültürel tolerans, siyasi ve dinsel hoşgörü tüm yörelerde ve tüm bölgelerde kök saldığı için Buryatya etnik çatışmaların, terör olaylarının ve milliyetçi ön yargıların yaşanmadığı huzur dolu bir ülkedir. Buryatya topraklarında, toplumsal çatışmaların ve güvenlik sorunlarının olmaması gelen turistler için büyük bir önem taşımaktadır.

Buryatya topraklarının % 45'i yüksek rekreasyon potansiyele sahip bölgelerden ve % 9'u da Milli Park Sahaları ve Doğa Koruma Alanlarından oluşmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde UNESCO koruması altında Baykal Gölü havzasının yer alması ise ülkeye ayrı bir turistik önem ve ayrı bir doğal zenginlik katmaktadır. Baykal Gölü, hem Buryatya'nın turizm vitrinidir hem de Cumhuriyetin en popüler ve en çok ziyaret edilen turizm çekiciliğidir. Buryatya sınırları içinde, 2 Milli Park, 3 Devlet Biyosfer Rezervi Alanı, 1. Doğa Parkı, 5 Devlet Rekreasyon Alanı ve 266 Doğa Anıtı yer almaktadır. Tüm bunlar turizm faaliyetlerin gelişmesini olumlu etkileyen özelliklerdir.

Buryat Cumhuriyeti topraklarında 85 memeli türü, 446 karasal omurgalı tür, 7 sürüngen türü ve 348'den fazla kuş türü yaşamaktadır. Sadece Baykal Gölü havzasında 2500'den fazla hayvan ve balık türü bulunmaktadır ki bunlardan 250'si hiçbir yerde görülmeyen endemik türlerdir. Özetle, zengin ve endemik bitki ve hayvan türlerine sahip olması Buryatya'ya hem ekolojik ve coğrafi hem de turistik avantajlar sağlamaktadır.

Karelya ve Yakutistan ile birlikte Buryatya Rusya'nın göl bakımından en zengin cumhuriyetlerinin başında gelir. Cumhuriyet topraklarında toplam alanı 1795 km² olan yaklaşık 35 000 göl vardır. Buryatya'da yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret ettikleri göllerin başında Baykal, Gusinoe, Arangatuy, Baunt, Froliha, Sobolin, Slüdansk Gölleri ve Hara-Nur Gölü gelir.

Jeomorfolojik, klimatolojik ve hidrografik çeşitlilik, BC'inde turizm kaynaklarının da çeşitlenmesine yol açmıştır. Buryatya'yı ziyaret eden turistler yarı kurak step sahalarını, donmuş tundra arazilerini, sönmüş volkan konilerini, sıcak kaplıca kaynaklarını, derin kanyonları, yoğun Tayga ormanlarını, görkemli şelaleleri, derin mağaraları, buzullarla kaplı dağ sıralarını ve şifalı sularla dolu gölleri aynı Cumhuriyet sınırları içinde görebilirler. Küçük bir alanda çok fazla ve çok çeşitli turizm kaynaklarının görülmesi Buryatya'nın en önemli turizm özelliklerinden biridir. Örneğin küçük bir alana sahip olan Tunkinsk Vadisinde akarsu ve göl turizmi, sağlık ve dağ turizmi, arkeolojik ve inanç turizmi, kültür ve kırsal turizm, ekolojik ve termal turizm çekicilikleri yan yana yer almaktadırlar. Bu nedenle Buryatya'ya gelen turistler için hem zengin bir ziyaret tercih hakkı hem de uygun fiyatlı bol turistik seçenek olduğu söylenebilir.

Yüksek yaşam kalitesine ve yüksek milli gelire sahip olmayan Buryatya'nın en büyük ulusal sorunlarının başında düşük nüfus yoğunluğu, çok olumsuz iklim koşulları ve çok yetersiz ulaşım ve alt yapı gelmektedir. Turizm coğrafyası perspektifinden Buryat Cumhuriyeti'nin başlıca dezavantajları ve olumsuz yönleri şöyle özetlenebilir:⁹¹

Buryatya belirgin bir küresel tanınırlık veya etkili bir uluslararası turizm imajına sahip değildir. Merkezi Rusya ve büyük metropol kentlere olan coğrafi uzaklık, ulaşım maliyetlerin artmasına ve gelen turistlerin tatil rotası seçimi kararlarını olumsuz etkilemektedir. Cumhuriyet'in yurt dışında tanınmaması ve turizm merkezi olarak bilinmemesi yetersiz reklam ve yetersiz turizm tanıtımına işaret etmektedir.

Cumhuriyet sınırları içinde yaygın olmayan ve gelişmemiş ulaşım bağlantıları ile bakımsız kara yollarının egemen olması, özellikle asfalt kaplamalı geniş otoparkların yok denecek kadar az olması turizm sektörünü derinden etkilemektedir. Bazı yörelerde telefon, posta, bankacılık ve internet gibi alt

⁹¹ Bu konuda bakınız:

- Batotsirenov, E. A. (2012) "Geografiya Aktivnogo Turizma v Respublike Buryatiya. Uchebnoe Posobie", İzdatelstvo: BGSMA imeni V. R. Filippova, Ulan – Ude
- Dambaeva, S. F. (2019) "Regionalnie Osobennosti Razvitiya Turizma na Primere Respubliki Buryatiya", Drukerovskiy Vestnik, No: 3, p. 329-335, Novoçerkask
- Lobanov, A. S. (2013) "Razvitie Rinka Turistiçeskih Uslug Respubliki Buryatiya", Elektronniy Nauçniy Jurnal İzvestiya İrkutskoy Gosudarstvennoy Ekonomičeskoj Akademii, No: 3, İrkutsk
- Maksanova, L. B. J. (2012) "Opit Gosudarstvennogo Regulirovaniya Turizma v Respublike Buryatiya", Vserosiyskiy Ekonomičeskiy Jurnal EKO, No: 9, p. 13-23, Novosibirsk
- Vasilieva, D. D. (2013) "Prioreteti Razvitiya Turistiçeskiy Deyatelnosti v Respublike Buryatiya", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 7, p. 163-166, Ulan – Ude

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

yapı çalışmalarının ya hiç olmaması ya da yetersiz olması ise turizm faaliyetlerini olumsuz etkileyen ayrı bir sorun teşkil etmektedir.

Kongre ve kültür merkezlerinin, lüks otellerin ve alışveriş merkezlerinin büyük bir bölümünün sadece başkent Ulan - Ude kentinde yer alması büyük bir turistik dezavantajdır. Almanya büyüklüğündeki bir ülkede sadece 6 kentin yer alması ve bu kentlerin çağdaş uluslararası turizmin isteklerini karşılamaktan uzak olmaları önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Yetersiz nüfus miktarı ve yetersiz iş gücü, geniş seyrek nüfuslu arazilerin yaygınlığı, ayrıca çok düşük yerleşme ve şehir yoğunluğu Buryatya'nın hem iktisadi gelişimini hem de turizm faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Dağlık ve yüksek arazilerin çok geniş alan kaplaması, sert kış koşullarının uzun oysa yaz mevsiminin kısa sürmesi gelen turistleri olumsuz etkilemektedir. Buryatya'nın büyük bir bölümü 365 gün boyunca tamamen donmuş topraklarla kaplı arazilerden oluşmaktadır. Ayrıca ülkenin tamamı deprem riski çok yüksek olan bir sismik kuşakta yer alması da turizm açısından dezavantaj oluşturmaktadır. Özetle, Cumhuriyet topraklarında egemen olan doğal koşullar hem ulaşım bağlantılarını ve turistik hareketliliği zorlaştırmakta hem de yabancı turistlerin gündelik yaşantısını zorlaştırmaktadır.

Cumhuriyet sınırları içinde birçok yörede SSCB döneminden kalan eski ve işlevsiz turistik tesislerle turizm faaliyetlerin sürdürüldüğü görülmektedir. Birçok turistik yörede modern konaklama tesislerinin, modern spor, sanat ve kültür merkezlerinin ve modern yeme-içme tesislerinin ya hiç olmaması ya da yetersiz olması Buryatya'da ciddi bir sorun oluşturmaktadır.

Cumhuriyet sınırları içinde faaliyet gösteren hem tur operatör ve turizm şirketi sayısı hem de tatil köyü ve modern turizm merkezi sayısı çok yetersizdir. Coğrafi kopukluk ve siyasi yalıtım sonucunda, XXI. yüzyılda dahi BC'nin uluslararası turizm rekabetine hazır olmadığı görülmektedir.

Cumhuriyet'in en önemli ve en popüler turizm merkezi olan Baykal Gölü'nün başkent Ulan-Ude'den 250 km. uzakta yer alması, ayrıca birçok turizm merkezinin başkentten uzakta yer alması ayrı bir turistik sorun oluşturmaktadır. Şehirler ve bölgeler arasındaki kopukluk ve ulaşım sorunu Buryatya'nın çözmesi gereken en öncelikli problemlerin başında gelir.

Turizm sektöründe çalışacak tecrübeli turizm personeli yetersizliği, yabancı dil bilgisine sahip deneyimli turizm rehberleri eksikliği tüm turizm bölgelerinde görülmektedir. Tüm turizm bölgelerinde, Çin, Japonya ve Almanya gibi ülkelere gelen turistlere hizmet edecek ve onların dillerini konuşacak donanımlı turizm personeline ihtiyaç vardır.

Zengin turistlere hitap edecek lüks beş yıldızlı otellerin yok denilecek kadar az olması, ayrıca Avrupa standartlarında AVM'lerin, restoranların, kongre merkezlerinin, SPA merkezlerinin, kültür ve eğlence yerlerinin çok yetersiz olması bir başka ulusal turizm sorunudur.

Sağlık, eğitim, haberleşme, ticaret ve ulaşım gibi hizmet sektörlerinin birçok yörede gelişmemiş olması, ayrıca turizm sektörünün gelişmesi ve modernleşmesi için güçlü Hükümet desteğinin olmaması ve yetersiz finans kaynak desteği de Cumhuriyet sınırları içindeki turizm faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Geniş seyrek nüfuslu sahaların ve yüzlerce kilometrelik sınır bölgelerin yaygınlığı, hiçbir yerleşme barındırmayan dağlık ve ıssız bölgelerin geniş alan kaplaması, şehir yerleşmeleri arasındaki uzak mesafeler de ülkedeki turizm faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

BC'nin bazı yörelerinde fabrika ve termik santrallerden kaynaklanan çevre sorunları, kaçak avlanma ve balıkçılık, orman yangınları, kaçak ağaç kesimi ve kanunsuz hayvan ticareti Buryatya'nın ulusal imajını zedelediği gibi turizm faaliyetlerini de olumsuz etkilemektedir.

Sonuç ve Öneriler

Buryatya topraklarında herkes kendi ilgi alanına, bireysel bütçesine göre ve kendi ihtiyaçlarına göre mutlaka bir turizm merkezi, bir konaklama tesisi veya kendince bir rekreasyon türü bulacaktır. Aşağıdaki satırlarda, renkli turizm kaynaklarından bazı örnekler verilerek hem Buryatya'nın ulusal turizm potansiyeli resmedilmeye çalışılmış hem de meraklı turistler için bazı seyahat alternatifleri sunulmuştur:

Buryatya bazılarında Rusya'nın Budizm başkentini, bazılarında Sibirya Tayga ormanlarını, bazılarında Baykal Gölü kıyıları ve Selenga Vadisini, bazılarında kaplıcalarıyla meşhur olmuş Bargızın Vadisini, bazılarında ise karlarla kaplı Vitim Platosunu ve Sayan Dağları'nı çağrıştırmaktadır. Aslında 160'tan fazla etnik azınlığı barındıran Buryatya, coğrafi koşullarının ve kültürel görünümlerin derin zıtlıklar gösterdiği renkli ve çok boyutlu bir ülkedir. Şamanlar ile Budistlerin, Müslümanlar ile Ortodoksların, Evenkiler ile Soyotların, Azeriler ile Ukraynalıların, Ermeniler ile Tatarların yan yana barış ve huzur içinde yaşadıkları bir ülkedir. Kendi bayrağı, kendi meclisi, kendi başkenti, kendi siyasi yönetimi olan ilginç bir özerk cumhuriyettir.

İlginç müze görmek isteyenler Buryat Cumhuriyeti Ulusal Müzesini, Zabaykalya Etnografya Müzesini, BAM Müzesini veya "Svetlaya Polyana" Etno-Ekolojik Müzesini gezebilirler. Budist mimariyi ve Budist tapınaklarını merak edenler İvolgin Budist Tapınağı, Egituyski Budist Tapınağı, Kutsal Burin Han Dağı, Tamçinski Budist Tapınağı, Burhan-Baabay Budist kültür merkezini veya Atsagat Budist Tapınağını görebilirler. Macera sever gezginler Trans-Sibirya Ekspresinde veya Baykal-Amur Demiryolu Güzergahında unutulmaz ve eğlenceli bir tren yolculuğu yapabilirler.

Modern turistik konaklama tesislerinde Baykal Gölü manzaralı odalarda romantik tatil yapmak isteyenler Tanhoy veya Listvyanka kasabasında yer alan lüks otellerden birini seçebilirler. Sulak alanları incelemek isteyen bilim uzmanları, Verhnaya Angara deltasında, Arangatuy Gölünde, Slyudanski Göllerinde veya Selenga Delta Ovasında bilimsel araştırmalar yapabilirler. Şifalı sularla tedavi arayanlar Arşan Termal Tatil Merkezini, Nilovaya Pustin Kaplıca Merkezini, Kuçiger Kaplıca Merkezini veya Alla Termal Tatil Merkezini ziyaret ederek sağlık turizmine katkı sağlayabilirler.

Çarpıcı sanat eserlerini yakından görmek isteyenler Ulan-Ude Kentindeki Lenin Anıtını, Cengiz Han Tahtı kayasını veya "Buryatya'nın Anası" heykelini yakından inceleyebilirken, etnik toplulukları ve yerel kültürleri yakından irdelemek isteyenler Evenki Etnokültür Merkezini, Zareçnoe Otantik Kazak Köyünü, Buryatya Yerli Halklarının Etno-Kentini, Buha-Noyon kutsal inanç merkezini, Etnopark "Zolotaya Orda" veya "Bayar" Buryat Kültür Merkezini ziyaret edebilirler.

Sibirya ile bütünleşmek ve doğa ile baş başa kalmak isteyenler Tunkinski Milli Parkında, Frolihin Devlet Doğa Koruma Alanında veya Şumak Doğa Parkı'nda unutulmaz bir ekolojik tatil gerçekleştirebilirler. Ayrıca adrenalin tutkunları Muya, Vitim, Oka veya Djida ırmaklardan birinde rafting yapabilirler, donmuş Baykal gölünde buz üstünde otomobil yarışlarına katılabilirler veya bir Evenki köyünde geyiklerin çektiği kızaklarla maceralı bir yolculuğa çıkabilirler. Kayak sporlarını sevenler ise "Bolşaya Medveditsa" ve "Malaya Medveditsa" kış turizm merkezlerinde kış tatili yapabilirler. Bunun yanı sıra görkemli şelalelerin buz gibi sularında serinlemek isteyenler Şumiliha, Skazka, Yurgon, Harmin-Dülü veya Küçük Jombolok şelalelerinden birinde bunu gerçekleştirebilirler.

Baykal gölü mucizesini yakından tanımak isteyenler romantik Babuşkin kasabasını, zengin koleksiyona sahip Baykal Müzesini, yaz aylarında canlanan Aya Koyunu ve Granatov Plajını, Baykal foku sürüleri ile ünlü Olhon Adasını ve müthiş doğal güzelliklere sahip Çivirkuyski Körfezi kıyıları yakından görebilirler. Volkanlarla buzulları, karlı zirvelerle şelaleleri, gayzerlerle kaplıcaları yan yana görmek isteyenler Sönmüş Volkanlar Vadisini ziyaret edebilirler. Derin mağaraları yakından incelemek isteyenler Dolganskaya Yama Mağara Sisteminde veya Plombir Mağarasında bunu gerçekleştirebilirler. Balıkçılık, su sporları ve piknik yapmak isteyenler Gusinoe Gölü, Froliha Gölü, Baykal kıyıları veya Koymor Göller Yöresinde bunu özgürce yapabilirler. Alpnizm ve dağcılık meraklıları Görkemli Medvejy Zirvesine, Muyskiy Gigant Zirvesine, Munku-Sardık Zirvesine veya Hueyn-Hada Dağına tırmanabilirler.

Slav mimarisini ve Ortodoks Hristiyanların kültürel mirasını yakından görmek isteyenler Sretenski Kadın Manastırını, Svyato-İnokentievsk Kilisesini, Kazanski Ortodoks Kilisesini, Posolskiy Spaso-Preobrajenskiy Erkek Manastırını veya Svyato-Odigitrievskiy Kafedralniy Soboru hayranlıkla izleyebilirler.

Göllerin ruhları temizlediklerine inananlar doğal güzellikleriyle dikkat çeken Akvaryum gölünde, romantik Gitara gölünde, Tayga ormanlarıyla çevrili Sobilonoe gölünde, doğa koruma alanı içinde yer alan Froliha gölünde veya Tungus halkının kutsal kabul ettiği Balan-Tamur gölünde yüzebilirler ve arınabilirler.

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

Sibirya'nın çarpıcı doğal çekiciliklerini yakından görmek isteyenler Kropotkin Volkanını, Amut çukurluğundaki sirk göllerini, Serebryannaya Lenta Şelalesini, "Zolotie Ozero" Göller Yöresini, Kutsal Kadınlar Vadisini veya Evenki topluluğu için kutsal sayılan Aman Kit Burnunu ziyaret edebilirler. Yeni evlenen ve unutulmaz bir balayı kutlamak isteyen çiftler Âşıklar Zirvesinde, romantik İninsk Kaya Bahçesinde, Hara-Nur Gölü kıyısında, Barguzin vadisinde yer alan kaplıcalardan birinde veya Mramornaya Deresi üzerindeki şelalelerin kıyısında bu kutlamayı yapabilirler.

Buryat Cumhuriyeti, bu topraklarda yaşayan ve daha sonraki zaman dilimlerinde buraya göç eden birçok halkın kültürlerinin birleştiği ve barındığı siyasi ve medeni bir arena haline gelmiştir. Bu halkların kültürleri günümüze kadar gelmekle birlikte, genç nesillerin kendi kültürlerine sıkıca bağlanması yüzyıllık bu gelenek ve göreneklerin, dini-felsefi düşüncelerin, kendilerine has yaşam tarzlarının yeniden canlanmasına neden olmaktadır. Bu durum, gelen turistlerde şüphesiz burada yaşayan halkların kültürlerine karşı bir ilgi ve merak uyandırmaktadır. Buryat Cumhuriyeti'nde turizm firmaları sundukları hizmetle gelen turistlere bölgenin kültürel-tarihi mirasıyla, arkeolojik eser ve kalıntılarıyla, hatta şamanizm, budizm kültürüyle tanışma olanağı vermektedir. Bölgeye gelen turistlerin Buryatya halkının evlerine misafir olarak gitmesi, onların gelenek ve göreneklerine, yemek kültürlerine yakından şahit olması, bazı folklor gruplarının gösterilerini seyretmesi, hatta eski ve yeni geleneksel merasimlerine katılabilme imkânları olacaktır.

Buryat Cumhuriyeti coğrafi konumu itibarıyla Baykal Gölüne sınırdır. Bu bölge ise UNESCO'nun belirlediği Dünya Ortak Mirasları kanun ve kuralları çerçevesince Baykal Gölü de dahil olarak bu statü ile koruma altına alınmıştır. Dolayısıyla bölgede turizmin gelişimi Baykal bölgesi ve çevresindeki doğal yapıya herhangi bir zarar verilmeyecek şekilde ilerlerken, aynı zamanda istenilen ekonomik ve ekolojik çıkarların da gözetilmesi gerekmektedir. Baykal bölgesinde ekolojik turizmin uygulamalı gelişim örneği üzerinde çalışmalar sürmektedir. Buryat Cumhuriyeti'nde bu örnek turizm modeli muhtelif turizm, çevre koruma, toplum örgüt ve organizasyonlarının, ayrıca uluslararası bağış sponsorlarının etkin katılımıyla gelişmektedir. Özel korunan bölgelerin oluşturulması ve geliştirilmesini öngören ve hayata geçirilen bazı projeler arasında, kasabalarda misafir evlerinin kurulması, turistleri bilgilendirme amaçlı sistemlerin oluşturulması, modern teknoloji donanımlı monitoring hizmetlerinin kullanılması, ayrıca 'İzin Verilebilir Nihai Değişiklik' yöntemi ile turizm planlaması, Büyük Baykal Havzasının oluşturulması, çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilmesi ve popüler yayınların neşredilmesi olarak özetlenebilir.

Buryat Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu genelinde yaşayan insanlar tarafından bilinmesine rağmen diğer ülke vatandaşlarınca yeterince tanınmamaktadır. Ülke yüksek turizm potansiyeli ve son derece zengin doğal kaynaklarına karşın istenilen ilgiyi görememektedir. Bunun temel nedeni Buryat Cumhuriyeti hakkında yeterli tanıtım yatırımlarının yapılmaması ve yapılan reklam yatırımlarının yetersiz seviyede kalmasıdır. Ülke tanıtımının yeterli şekilde yapılması ve turizm altyapısının güçlendirilmesiyle son derece yüksek olan turizm potansiyeli ve doğal zenginlikleri daha iyi değerlendirme olanağı bulacaktır.

Kaynakça

- Atasoy, E. (2010), "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Ezgi Kitabevi, Bursa
- Atasoy, E. (2011), "Demografi, Jeopolitik ve Etnocoğrafya Işığında Rusya", MKM Yayıncılık, Bursa
- Atasoy, E. (2015), "Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları (Rusya, Bulgaristan, Belarus ve Polonya)", Sentez Yayınları, Bursa
- Atasoy, E. & Atış, E. (2021), "Siyasi Coğrafya Perspektifinden Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı", Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, No: 8 (69), s. 993-1021
- Atasoy, E. (2008), "Remarks on Otnomuos Republics Located Within Russian Federation in Terms of Etnogeography", Turkish Studies, Vol: 3, No:7, p. 83-124
- Atasoy, E. (2009), "Rusya Kentlerinin Tarihsel ve Demografik Gelişimi", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı 16, s. 1-36, Bursa
- Atasoy, E. (2009), "Rusya Federasyonunda Yaşanan Demografik Krizlerin Analizi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Basılı Nüsha ISSN No: 1302-7212, Elektronik Nüsha ISSN No: 1305-2128, Yıl: 2009/1, Sayı: 18, Sayfa 21-38, İstanbul
- Atasoy, E. (2010), "Federal Bölgelere Göre Rusya'nın Nüfus ve Etnocoğrafya Özellikleri", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 18, Sayı 19, Bursa
- Babikov, B. A. Urbanova, Ç. B. (2009), "Perspektivi Sozdaniya ı Razvitiya Turistskogo Brenda Etnoposeleniya Dulan v Kabanskom Rayone (Respublika Buryatiya)", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 4, p. 3-7, Ulan – Ude
- Babin, Y. V. Moskvın, V. V. Vidyapın, V. İ. Stepanova, M. V. (2005), "Ekonomiçeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRA-M"
- Badlueva, M. P. (2014), "Kreativniy Potentsial Respubliki Buryatiya: Kartirovanii Teritorii", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 3, p. 28-40, Ulan – Ude
- Badmatsirenov, T. B., (2015), "Religioznaya Situatsiya i Religioznie Soobşestva v Respublike Buryatiya" Jurnal "Religiya, Obşestvo, Gosudarstvo", 2015, No: 4
- Başkueva, E. Y. (2015), "Sanatorno-Kurortniy Segment Turistskogo Rinka Respubliki Buryatiya: Sostoyaniya i Problemi", Jurnal Azimut Nauçnih İssledovaniy: Pedagogika i Psihologiya, No: 1 (10), p. 57-60, Tolyati
- Batotsirenov, E. A. (2012), "Geografiya Aktivnogo Turizma v Respublike Buryatiya. Uçebnoe Posobie", İzdatelstvo: BGSHA imeni V. R. Filippova, Ulan – Ude
- Biliçenko, İ. N. (2012), "Tunkinskiy Natsionalniy Park: Prirodnie Usloviya i Problemi Prirodopolzovaniya", Nauçniy Jurnal "Vestnik İrkutskogo Gosudarstvennogo Tehniçeskogo Universiteta", No: 7 (66), p. 55-59, İrkutsk
- Borisov, G. B., (2018), "Bolşoy Atlas Rossii", İzdatelstvo "AST", Moskova
- Budaeva, İ. O. Boksha, M. P. Nagaslaeva, İ. O. (2020), "İntelektualniy Turizm Kak İstrument Upravleniya İntellektualnim Potentsialom Regiona (Na Primere Respubliki Buryatiya)", Vestnik Altayskoy Akademii Ekonomii i Prava, No: 3, p. 23-28, Ulan – Ude
- Chirikov, A. İ., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008), Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004), "Regioni Rosii, Spravoçnik", İzdatelstvo "Daşkov i K", Moskova
- Dambaeva, S. F. (2019), "Regionalnie Osobennosti Razvitiya Turizma na Primere Respubliki Buryatiya", Drukerovski Vestnik, No: 3, p. 329-335, Novoçerkask
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003), "Obştestvennaya Geografiya Rosii", İzdatelstvo "Klassiks Stil", Moskova

Buryat Cumhuriyeti'nin Turizm Potansiyeli ve Başlıca Turizm Kaynakları

Lobanov, A. S. (2013), "Razvitie Rinka Turistiçeskih Uslug Respubliki Buryatiya", Elektronniy Nauçniy Jurnal İzvestiya İrkutskoy Gosudarstvennoy Ekonomičeskoj Akademii, No: 3, İrkutsk

Maksanova, L. B. J. (2012), "Opit Gosudarstvennogo Regulirovaniya Turizma v Respublike Buryatiya", Vserosiyskiy Ekonomičeskiy Jurnal EKO, No: 9, p. 13-23, Novosibirsk

Namhanova, M. V, Sanjin, B. B. (2014), "Otsenka Turistsko-Rekreatsionnogo Potentsiala Respubliki Buryatiya", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 4, p. 47-56, Ulan – Ude

Pisareva, L. F., Lyahova, N. P., Odintsova, İ. N., Perinov. D. A., Çemitdorjieva, T. N., Şuhoeva, E. A., (2015), "Demografiçeskaya Harakteristika Respublika Buryatiya", Byuleten Sibirskoy Meditsini, Tom: 14, No: 3, s. 23-29, Novosibirsk

Starkova, İ. İ., Kondraşova E. V. (2015), "Perspektivi Razvitiya Gastronomičeskogo Turzima v Respublike Buryatii", Elektronniy Nauçniy Jurnal "Tavriçeskiy Nauçniy Obozrevatel", No: 4, p. 6-9, Yalta.

Soykan, F. (2000), Turizm Coğrafyası ve Turizm Planlaması, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:11, Sayfa: 39-55, İzmir.

Vasilieva, D. D. (2013), "Priyoteti Razvitiya Turistiçeskiy Deyatelsnosti v Respublike Buryatiya", Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No: 7, p. 163-166, Ulan – Ude.

<http://2020.muzeymb.ru/>, (E.T: 10.05.2021).

<http://baikal.shamora.info/>, (E.T: 10.05.2021).

<http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>, (E.T: 18.05.2021).

<http://krasotyrossii.ru/>, (E.T: 17.05.2021).

<http://nasledie-sela.ru/>, (E.T: 19.05.2021).

<http://posolsk-monastery.prihod.ru/>, (E.T: 10.05.2021).

<http://reass.ru/beautiful-places/>, (E.T: 10.05.2021).

<http://reass.ru/resort/>, (E.T: 04.05.2021).

<http://selorodnoe.ru/>, (E.T: 05.04.2021).

<http://sv-polyana.narod.ru/>, (E.T: 10.03.2021).

<http://svyato.info/>, (E.T: 22.05.2021).

<http://www.baikal-raduga.ru/>, (E.T: 10.03.2021).

<http://www.baikalvisa.ru/baikal/>, (E.T: 20.05.2021).

<http://www.burpriroda.ru/>, (E.T: 22.05.2021).

<http://www.ecotravel.ru/>, (E.T: 22.05.2021).

<http://www.geomem.ru/>, (E.T: 25.05.2021).

<http://www.gukov.ru/>, (E.T: 01.06.2021).

<http://www.jerga.narod.ru/>, (E.T: 02.06.2021).

<http://www.mnr.gov.ru/>, (E.T: 02.06.2021).

<http://www.museum.ru/>, (E.T: 01.04.2021).

<http://www.novosibirskgid.ru/nature/>, (E.T: 01.06.2021).

<http://www.turizmvnn.ru/>, (E.T: 01.06.2021).

<http://www.visitburyatia.ru/>, (E.T: 01.06.2021).

<http://www.zapoved.net/>, (E.T: 04.06.2021).

<http://xn--80ah3aaucf2cp.xn--p1ai/>, (E.T: 04.06.2021).
<http://xn----9sbubb4ahmf1byf.xn--p1ai/ulan-ude/sights>, (E.T: 06.06.2021).
<http://yaputnik.ru/travelto/rossiya/sibir/>, (E.T: 04.06.2021).
<http://zandanzhuu.ru/>, (E.T: 01.05.2021).
<https://1baikal.ru/>, (E.T: 01.06.2021).
<https://admselenga.ru/>, (E.T: 01.06.2021).
<https://apartos.ru/buryatia/>, (E.T: 24.04.2021).
<https://baikalrafting.com/>, (E.T: 22.04.2021).
<https://baikal-tourist.ru/>, (E.T: 19.03.2021).
<https://baikaltravel.ru/>, (E.T: 19.03.2021).
<https://baikalzapovednik.ru/>, (E.T: 29.03.2021).
<https://baturino.ru/>, (E.T: 16.03.2021).
<https://chara-baikal.ru/>, (E.T: 20.03.2021).
<https://fanatbaikala.ru/>, (E.T: 19.03.2021).
<https://gordburyatia.ru/>, (E.T: 23.03.2021).
<https://gorodarus.ru/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://jassotour.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://kucheger.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://kudarf.ru/sibir/buryatiya/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://megalithica.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://mishka.travel/blog/index/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://muslim-03.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://muzeolog.com/rossiya/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://nature.baikal.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://naturerussia.travel/> (E.T: 30.05.2021).
<https://nbc.rs.org/regions/respublika-buryatiya/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://newbur.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://nosviatores.com/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://poiskputi.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://primorochka.ru/> (E.T: 30.05.2021).
<https://project.infpol.ru/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://ria.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
https://rpn.gov.ru/new_structure/activities/defence_baikal/(E.T: 30.05.2021).
<https://ru.wikivoyage.org/wiki/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://russia.travel/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://rutraveller.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://samovar.travel/city/nizhneangarsk/>(E.T: 30.05.2021).

<https://sangharussia.ru/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://shumak.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://sib-guide.ru/> , (E.T: 28.05.2021).
<https://sport-marafon.ru/article/leksi/>(E.T: 30.05.2021).
<https://tonkosti.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://travel.drom.ru/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://travelask.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://tuda-suda.net/>(E.T: 30.05.2021).
<https://tunkapark.ru/> , (E.T: 28.05.2021).
<https://turizm.ngs.ru/> (E.T: 30.05.2021).
<https://waterresources.ru/ozera/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://water-rf.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://www.baikal-daily.ru/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://www.baikalika.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://www.baikal-olkhon.ru/> , (E.T: 28.05.2021).
<https://www.culture.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://www.irk.ru/tourism/> , (E.T: 28.05.2021).
<https://www.jerginsky.ru/> , (E.T: 26.03.2021).
<https://www.kumutkan.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://www.magicbaikal.ru/> , (E.T: 28.05.2021).
<https://www.naturerussia.travel/> , (E.T: 20.04.2021).
<https://www.personalguide.ru/> , (E.T: 28.05.2021).
<https://www.russiadiscovery.ru/> , (E.T: 20.04.2021).
<https://www.sova-center.ru/> , (E.T: 26.03.2021).
<https://www.tourister.ru/>, (E.T: 26.03.2021).
<https://www.tourprom.ru/>, (E.T: 20.04.2021).
<https://www.votpusk.ru/>, (E.T: 28.05.2021).
<https://www.vpoxod.ru/> , (E.T: 30.05.2021).
<https://xn--80akfjmebi8an4c6c.xn--p1ai/> , (E.T: 20.04.2021).
<https://zapovednoe-podlemorye.ru/>, (E.T: 26.03.2021).